

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

У НОМЕРІ:

- ПЕРЕВЕДЕННЯ ГОДИННИКІВ

∨ *Сезонні зміни часу*

- АЛЬТЕРНАТИВНА ЕНЕРГЕТИКА

∨ *Правове регулювання використання джерел
альтернативної електроенергії*

№ 20 (284) Листопад 2024

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ**

№ 20 (284) 2024

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Засновники:

Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
Національна юридична бібліотека

Головний редактор

Ю. Половинчак

Редакційна колегія:

Н. Іванова (відповідальна за випуск), Т. Дубас,
Ю. Калініна-Симончук

Заснований у 2011 році
Видається двічі на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання можна
ознайомитись на сайті
Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviar.gov.ua

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент України підписав Закон України
щодо проведення НМТ-2025 3
Президент України підписав Закон України,
яким уніфіковано підходи щодо процедури
виконання та оскарження адміністративних
актів..... 3

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Волошин Д.

Сезонні зміни часу:
дискусії продовжуються..... 4

Каращук А.

Правове регулювання використання джерел
альтернативної електроенергії 7

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА * 12

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент України підписав Закон України щодо проведення НМТ-2025

Президент України підписав Закон України, яким встановлено модель проведення національного мультипредметного тесту в 2025 р.

Онлайн-тести з усіх предметів НМТ-2024.

Законопроектом передбачено, що вступні випробування на програми бакалавра включатимуть тестування із чотирьох навчальних предметів.

Три предмети НМТ будуть обов'язковими – «Українська мова», «Математика», «Історія України».

Один предмет вступник зможе обрати на власний вибір – «Іноземна мова», «Біологія», «Географія», «Фізика», «Хімія» або «Українська література».

Конкурсний відбір на навчання буде здійснюватися за результатами вступних випробувань 2022–2025 рр.

Підписання законопроекту дозволить МОН винести на громадське обговорення Порядок прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2025 р., яким керуватимуться заклади освіти при прийомі вступників на навчання (*Освіта. UA* (<https://osvita.ua/test/93518/>). – 2024. – 17.11).

Президент України підписав Закон України, яким уніфіковано підходи щодо процедури виконання та оскарження адміністративних актів

Президент України В. Зеленський підписав Закон України № 4017-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про адміністративну процедуру»».

Цей Закон спрямований на приведення чинного законодавства у відповідність із Законом України «Про адміністративну процедуру» в усіх галузях, охоплених його сферою застосування, щоб громадяни та бізнес мали однаковий алгоритм відносин з державою.

Законом № 4017-ІХ:

– внесено зміни до 196 законодавчих актів, з метою їх приведення у відповідність до Закону України «Про адміністративну процедуру»;

– усунуто колізії із Законом України «Про адміністративну процедуру» в спеціальних законодавчих актах;

– мінімізовано дублювання норм та спеціальних процедур (винятків);

– уніфіковано підходи щодо процедури прийняття, виконання та оскарження адміністративних актів та термінологію законодавчих актів у відповідності до положень Закону України «Про адміністративну процедуру».

Закон України № 4017-ІХ спрямований на адаптацію національного законодавства до системи права Європейського Союзу та виконання Україною зобов'язань у сфері європейської інтеграції (*Судово-юридична газета* (<https://sud.ua/uk/news/laws/315696-zelenskiy-podpisal-zakon-kotoryy-unifitsiruet-podkhody-k-protsedure-vypolneniya-i-obzhalovaniya-administrativnykh-aktov>). – 2024. – 15.11).

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Д. Волошин, мол. наук. співроб., НЮБ НБУВ

Сезонні зміни часу: дискусії продовжуються

Переведення годинників на літній і зимовий час є давньою практикою, яка протягом десятиліть використовувалася для раціонального використання денного світла. Проте останніми роками в багатьох країнах виникла дискусія щодо доцільності цієї системи, зважаючи на її потенційний негативний вплив на здоров'я та економіку. В Україні також вже не вперше цього року було зроблено спробу переглянути практику сезонних змін часу. Очікувалось, що перехід на зимовий час восени цього року стане останнім для країни, що означатиме відмову від переведення годинників і можливий перехід на стабільний час протягом всього року. Утім, закон не було підписано Президентом України і він не набрав чинності.

Взагалі ідею переходу на літній і зимовий час запропонував ще у 1784 р. посол США у Франції Б. Франклін для економії свічок. Згодом британський активіст В. Віллетт аргументував зміну часу втратою денного світла, але його ініціатива не отримала підтримки парламенту. Перше офіційне впровадження літнього часу відбулося в Німеччині у 1916 р. через ресурсний дефіцит під час Першої світової війни. За два роки це підтримали США, а згодом – понад 100 країн.

В Україні годинники вперше перевели 16 лютого 1918 р., синхронізувавши час із середньоєвропейським. За радянського періоду цю практику запровадили у 1981 р. для економії електроенергії. Після здобуття незалежності переведення часу було офіційно закріплено Постановою Кабінету Міністрів України у 1996 р.

Спроби скасувати переведення часу в Україні тривали роками. У 2011 р. Верховна Рада України ухвалила Постанову України щодо скасування зимового часу, залишивши лише літній, що викликало невдоволення жителів заходу країни, де зимовий час краще

узгоджується з природним світловим циклом. Після численних протестів та критики рішення було швидко скасовано, і країна повернулася до традиційного переведення годинників. Однак обговорення щодо доцільності сезонних змін часу продовжувалися, адже численні дослідження вказували на потенційні ризики для здоров'я, зокрема, порушення сну та збільшення стресу.

В останні роки тема скасування переведення годинників отримала новий імпульс на тлі загальноєвропейської тенденції до відмови від сезонних змін часу. У 2018 р. Європейська комісія запропонувала припинити цю практику, і хоча в Україні це питання залишалося відкритим, зростала підтримка серед експертів і громадськості на користь запровадження стабільного часу.

У 2021 р. парламент спробував ухвалити закон щодо скасування переведення часу, але його знову відхилили. Основними аргументами проти скасування були побоювання щодо синхронізації часу з Європейським Союзом, адже більшість європейських країн продовжують переходити на літній і зимовий час. Деякі депутати також висловлювали занепокоєння, що встановлення стабільного часу може негативно вплинути на економічні зв'язки з країнами, які дотримуються традиційного переведення годинників.

Попри це, дискусії щодо скасування переведення часу не припинилися. Уряд почав активніше досліджувати міжнародний досвід та аналізувати вплив сезонних змін часу на різні сфери життя, включаючи здоров'я населення, продуктивність праці та енергоспоживання. Крім того, нові наукові дослідження підкреслили, що зміни часу можуть призводити до підвищення ризику серцево-судинних захворювань і зниження рівня концентрації, що тільки посилює заклики до скасування цієї практики.

Утім, в Україні суспільного консенсусу з цього приводу поки не знайдено. Згадана на початку цього огляду остання наразі спроба відмовитися від переведення часу, а саме ухвалений ВРУ законопроект № 4201 викликав чимало критики, а також петиції та численні звернення громадян проти змін. Вказувалось, зокрема, на низку можливих негативних наслідків від них для економіки та співпраці з європейськими країнами, а саме: зменшення часу природного освітлення у вечірні години, коли більшість людей активні, відтак – навантаження на енергетичну інфраструктуру України; двогодинну різницю з більшістю європейських країн, які дотримуються традиційного літнього і зимового часу. Також скасування літнього часу в Україні вплинуло б на розпорядок дня та тривалість світлового часу, доступного в різних регіонах країни. Україна розташована в часовому поясі UTC+2 (взимку) і UTC+3 (влітку, до скасування переходу), а через протяжність території різниця в часі сходу та заходу сонця між східними та західними регіонами сягає близько 45 хв. Однак встановлення різних часових зон для окремих регіонів неможливе з огляду на економічні та логістичні труднощі, як зазначає астроном Л. Марченко.

Тож незважаючи на ухвалення Закону, Президент України В. Зеленський досі не підписав закон щодо скасування переведення часу, і, за інформацією з Офісу Президента України, підписувати його не планують. Хоча терміни для накладання вето вже минули, джерела в президентській команді та парламентській фракції запевняють, що підписання не відбудеться. Однією з причин цього є економічні ризики: проведені розрахунки виявили значні можливі збитки для держави, які можуть сягати кількох мільярдів гривень, що поставило під сумнів доцільність запровадження нового порядку обчислення часу.

У світовій практиці не всі країни дотримуються традиції переведення годинників на літній і зимовий час. Деякі держави, такі як Ісландія, Казахстан, Грузія та Японія, відмовилися від цієї системи,

обравши стабільний час протягом року, щоб уникнути негативних наслідків, пов'язаних зі зміною біологічних ритмів і адаптацією населення. Таке рішення часто ґрунтується на аналізі потенційних переваг і недоліків переведення часу, зокрема, стосовно здоров'я, енергозбереження та соціальної зручності.

Наприклад, Ісландія не потребує переведення годинників, оскільки тривалість світлового дня у цій країні змінюється надзвичайно значно впродовж року через близькість до Полярного кола. Протягом літніх місяців тут спостерігається майже цілодобове денне світло, тоді як взимку день триває всього декілька годин. Тому маніпуляції з часом не мають суттєвого впливу на життя ісландців, а стабільний час допомагає уникати проблем із біоритмами.

Казахстан уніфікував свій часовий пояс, запровадивши єдиний час на всій території країни з 1 березня 2024 р. Раніше держава використовувала два різні пояси: GMT+5 та GMT+6. Тепер весь Казахстан юридично належить до поясу GMT+5, що його науковці визначили як найбільш відповідний реальному сонячному денному циклу.

Грузія відмовилася від переведення годинників на літній та зимовий час у 2005 р., ухваливши рішення про фіксацію часу на UTC+4. Після кількох років експериментів, пов'язаних із співпрацею з Європейським Союзом і зміною часових поясів, уряд країни вирішив встановити стабільний часовий режим. Це рішення було покликане уникнути порушень біологічного ритму і дискомфорту громадян; а також мало на меті синхронізацію з більшістю сусідніх країн для полегшення регіональної співпраці та враховувало економічні міркування.

Японія теж вирішила не впроваджувати переведення годинників, хоча обговорення цієї практики відбувалося в різні періоди історії країни. Зокрема, під час Другої світової війни Японія на короткий час використовувала систему літнього часу для збереження енергії, але відмовилася від неї у 1952 р. через незадоволення суспільства і мінімальний ефект від такого кроку. Зараз японці надають

перевагу стабільності часу, оскільки це сприяє підтриманню рутинного графіка і зменшенню стресу, пов'язаного з адаптацією.

Також в Африці та Азії більшість країн відмовилися від практики переведення годинників на літній час, віддаючи перевагу постійному зимовому часу. Це рішення обумовлене кліматичними і географічними особливостями регіонів, де сезонні коливання світлового дня менш виражені, ніж у Європі чи Північній Америці. Тому зміна часу не має такого значного впливу на економію енергоресурсів чи добовий ритм населення.

У багатьох країнах Африки та Азії підтримка стабільного часу дозволяє уникати складнощів, пов'язаних із адаптацією до нових розкладів, що особливо важливо для країн з переважно аграрною економікою або розвинутою туристичною галуззю. Оскільки там незначна різниця в тривалості світлового дня між сезонами, переведення часу вважається недоцільним.

У світовій практиці використовується поняття «стандартний час» і «літній час» (також відомий як Daylight Saving Time, DST), тоді як термін «зимовий час» формально не застосовується. Літній час вводиться в окремих країнах для кращого використання денного світла впродовж теплого періоду року, а перехід зі стандартного на літній час здійснюється за індивідуально визначеними правилами кожної держави.

Станом на 2024 р. понад 70 країн продовжують практику переведення годинників двічі на рік. У Європейському Союзі після ухваленого в 2021 р. рішення дозволити країнам самостійно визначати необхідність сезонного переведення часу, більшість держав продовжують дотримуватись цієї практики. Зокрема, у 49 європейських країнах, з яких 27 є членами ЄС, досі проводяться зміни часу, хоча окремі заморські території цих країн можуть мати інші графіки або не дотримуватись переведення годинників взагалі.

Так, перехід на літній час здійснюють Іспанія, Італія, Німеччина, Франція, Польща, а також скандинавські країни, такі як Швеція та Норвегія. Аналогічно діють більшість країн

Східної Європи, таких як Болгарія, Румунія, Латвія, Литва, Естонія та Україна. Велика Британія та Ірландія, хоча і не є частиною євросони, також дотримуються цієї практики. Крім європейських країн, сезонне переведення часу також практикують у США (за винятком Гаваїв та значної частини Арізони, що відображає різні підходи до обчислення часу, що враховують географічні, кліматичні та соціальні особливості кожного регіону), а також у Канаді, Мексиці (частково), Ізраїлі, Лівані, Палестині, Єгипті, Марокко, Австралії, Чилі, Парагваї та деяких інших державах.

Попри це, ідея скасування переведення годинників на літній і зимовий час залишається актуальною. Упродовж останнього десятиліття від зміни часу відмовилися або значно скоротили цю практику в Мексиці (частково), Канаді (частково), Йорданії, Сирії, Ірані, Туреччині, Бразилії, Монголії, Уругваї, а також на деяких територіях Антарктиди, Самоа, Фіджі, Тонга, Намібії та інших. Це рішення часто аргументується негативним впливом сезонних змін часу на здоров'я населення, економічною недоцільністю та потребою спрощення повсякденного життя громадян.

Загалом, переведення годинників на літній і зимовий час залишається актуальною практикою в багатьох країнах світу. Проте зростає тенденція до її перегляду, обговорюються питання про шкоду для здоров'я, економічну ефективність та зручність для населення. Остаточне рішення щодо відмови від цієї практики залежить від географічних, економічних, політичних і національних особливостей кожної країни, тому дискусії тривають (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: офіційний вебсайт новинного порталу Chas.News (<https://chas.news/current/ostanne-perevedennya-godinnikiv-v-ukraini-vse-schotreba-znati>); офіційний вебсайт телекомпанії TVA (<https://tva.ua/2024/10/11/petytsiia-protyskasuvannia-perevedennia-hodnynykiv-nabrала-neobkhdnu-kilkist-pidpysiv/>); офіційний вебсайт новинного порталу «Еспресо» ([6](https://espresso.tv/suspilstvo-skasuvannya-perekhodu-na-litniy-i-zimoviy-chas-komitet-vru-rekomenduvav-ukhvaliti-zakonoprojekt-v-</i></p></div><div data-bbox=)*

*tsilomu); офіційний вебсайт Верховної Ради України (https://komprompol.rada.gov.ua/news/main_news/75726.html); офіційний вебсайт новинного порталу РБК-Україна (<http://surl.li/vnawjh>); офіційний вебсайт новинного порталу BBC NEWS Україна (<https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cx2l870v1rgo>); Офіційний вебсайт новинного порталу LB.UA ([*lb.ua/world/2024/03/02/601335_kazahstan_zaprovadiv_iediniy_chasoviy.html*](https://</i></p>
</div>
<div data-bbox=)); офіційний вебсайт інтернет-порталу «Кошм» (<http://surl.li/rmamfn>); офіційний вебсайт інтернет-порталу VisitUkraine.Today (https://visitukraine.today/uk/blog/4924/when-to-change-clocks-in-ukraine-and-europe-in-2024#xto-ta-koli-pocav-perevoditi-godinnik-na-litnii-ta-zimovii-cas))).*

А. Карашук, пров. бібл-ф НЮБ НБУВ

Правове регулювання використання джерел альтернативної електроенергії

Постійний зростаючий інтерес до альтернативних джерел електроенергії в сучасному світі, збільшення частки сонячної, вітрової генерації та гідроенергетики зумовлені низкою факторів: суспільний запит на екологічно чисті джерела енергії, потреба у скороченні викидів парникових газів, а також прагненням країн до енергетичної диверсифікації. Наразі галузь в Україні регулює чинний Закон України «Про альтернативні джерела енергії» (555-IV), що, власне, і апелює до названих причин розвитку альтернативної енергетики, визначаючи основними засадами державної політики у цій сфері: нарощування обсягів виробництва та споживання енергії, виробленої з альтернативних джерел, з метою економного витрачання традиційних паливно-енергетичних ресурсів та зменшення залежності України від їх імпорту шляхом реструктуризації виробництва і раціонального споживання енергії за рахунок збільшення частки енергії, виробленої з альтернативних джерел».

Українські законодавці під альтернативними джерелами енергії розуміють «відновлювані джерела енергії, до яких належать енергія сонячна, вітрова, геотермальна, гідротермальна, аеротермальна, енергія хвиль та припливів, гідроенергія, енергія біомаси, газу з органічних відходів, газу каналізаційно-очисних станцій, біогазів, та вторинні енергетичні ресурси, до яких належать доменний та коксівний газ, газ метан

дегазації вугільних родовищ, перетворення скидного енергопотенціалу технологічних процесів». У 2017 р. профільний Закон було доповнено згадкою про «відновлювальні джерела енергії» під якими розуміють: «відновлювальні невикопні джерела енергії, а саме енергія сонячна, вітрова, аеротермальна, геотермальна, гідротермальна, енергія хвиль та припливів, гідроенергія, енергія біомаси, газу з органічних відходів, газу каналізаційно-очисних станцій, біогазів».

Тут слід наголосити, що «альтернативні джерела енергії» та «відновлювані джерела енергії» не є тотожними поняттями, хоча їх часто використовуються як синоніми, але між ними є відмінності, звідси альтернативними джерела енергії – це всі джерела енергії, які є альтернативою традиційним (вугілля, нафта, природний газ). До альтернативних джерел належать як відновлювані (сонячна, вітрова, біомаса), так і невідновлювані (атомна енергетика, гази з відходів, вторинна енергія промислових процесів), їх основна мета – зменшити залежність від викопного палива та поліпшити екологічну ситуацію.

У свою чергу відновлювані джерела енергії – це підмножина альтернативних джерел, які мають здатність постійно відновлюватися в природі. Вони включають сонячну, вітрову, гідроенергію, енергію біомаси та геотермальну енергію. Їх головна перевага полягає у тому, що вони не вичерпуються і не завдають суттєвої шкоди довкіллю.

Загалом можна стверджувати, що зростання інтересу до альтернативної генерації в Україні зумовлене як загальносвітовими тенденціями, так і власними особливостями розвитку енергетики – з одного боку, євроінтеграційними прагненнями і потребою у синхронізації законодавства із нормами ЄС; з іншого – станом електрогенерації, що є мішенню російської агресії, потребою в її адаптації до викликів «тут і зараз» і водночас – стратегічно, з розрахунком на вимоги майбутнього.

Фактором, що почав впливати на зміни в законодавстві слугує Європейська інтеграція, яка стала одним з основних пріоритетів України після 2014 р. та яка включала певні вимоги щодо реформування енергетичної галузі. Від 2017 р. країна почала активно впроваджуватися зміни, спрямовані на підтримку альтернативної енергетики, такі як «зелений тариф» і нові субсидії для інвесторів.

Із початком повномасштабної війни енергетичний сектор України зазнав значних змін, від окупації Запорізької АЕС, що створило серйозні ризики для енергетичної і ядерної безпеки не тільки України, до умисних ударів і руйнування критичної енергетичної інфраструктури (електростанцій, трансформаторних підстанцій та ліній електропередач). Незважаючи на ці виклики, українська енергетична система показала високу стійкість завдяки підтримці міжнародної спільноти та оперативним діям національних компаній.

Україна швидко адаптувалася до нових реалій, посилюючи інтеграцію з європейською енергетичною мережею. Вже в перші місяці війни Україна приєдналася до Європейської мережі операторів систем передачі електроенергії (ENTSO-E), що дозволило забезпечувати експорт та імпорт електроенергії з Європи.

З березня 2022 р., у зв'язку з початком повномасштабного вторгнення, Україна заборонила експорт природного газу. Оскільки біометан, за своїми характеристиками схожий з природним газом, Енергетична Митниця кваліфікувала трубопровідний біометан як природний газ, звідси виходить, що заборона

почала накладатись і на експорт біометану. Тому щоб врегулювати дане питання було ухвалено Верховною Радою України 20.03.2024 р. Закон України № 3613-IX, що вносить певні зміни до Митного кодексу України та інших законів, що стосуються митного контролю та оформлення окремих категорій товарів. Слід зазначити, що Закон спрямований спростити зокрема і процедури експорту біометану, забезпечивши водночас належний контроль і прозорість цього процесу.

Окрім того, війна стимулювала децентралізацію електрогенерації, зокрема і розвиток відновлюваних джерел енергії в Україні. На тлі загроз, енергетичній безпеці все більше уваги стало приділятися сонячним, вітровим та біоенергетичним установкам, які можуть працювати незалежно від централізованих мереж.

За словами Голови Комітету з питань енергетики та ЖКП А. Геруса, в умовах воєнного стану альтернативні джерела енергії можуть суттєво допомагати енергосистемі. За його словами, об'єкти альтернативної енергетики, що виробляють енергію за рахунок використання альтернативних джерел енергії, зазвичай за своїми масштабами відносно невеликі, розташовані по всій території України та часто максимально наближені до споживача. «Об'єкти “зеленої” енергетики важче пошкодити або зруйнувати внаслідок ракетних ударів або ударів дронами. Якщо об'єкт великий за своїм розміром і потужністю виробництва – тоді для російських окупантів ціль для атаки стає зрозуміла, а якщо об'єктів багато і вони відносно невеликі – тоді їх атакувати набагато важче», – наголошує він.

Так, серед заходів, спрямованих на захист енергетики від російських ударів Президент В. Зеленський у одному із звернень в червні 2024 р. відзначив необхідність розробки урядової програму для стимулювання встановлення сонячної генерації та накопичувачів енергії з безвідсотковим кредитуванням для фізичних осіб та забезпечення всіх громадських та адміністративних об'єктів та об'єктів критично інфраструктури альтернативними джерелами енергозабезпечення.

Уже наступного місяця в уряді заявили про запуск програми кредитування під 0 % для фізичних осіб на придбання генеруючих установок, що виробляють електричну енергію з альтернативних джерел, ініційована Міністерством енергетики, яка спрямована на залучення власників домогосподарств до розбудови власних джерел енергії. Урядовці поінформували, що кожен, хто бажає придбати сонячні панелі з системами накопичення електроенергії або вітрові установки, може отримати кредит, за яким держава повністю компенсує відсоткову ставку впродовж терміну кредитування. Сума кредиту – до 480 тис. грн, термін кредитування – 10 років. Крім того, за програмою «Доступні кредити 5-7-9» ОСББ та ЖБК можуть отримати кредит у розмірі до 5 млн грн. терміном до 5 років під 7 % річних для придбання та встановлення сонячних панелей, інверторів, систем зберігання електроенергії та іншого допоміжного обладнання. Важливо, що ця кредитна програма може застосовуватись у комплексі із програмою «ГрінДІМ», запровадженою в травні поточного року, за якою держава компенсує до 70 % вартості обладнання сонячних електростанцій та/або теплових насосів, придбаних ОСББ та ЖБК.

Також за програмою «Доступні кредити 5-7-9» підприємці та бізнес можуть придбати і встановити газотурбінні, газопоршневі чи біогазові генерувальні установки. Максимальна сума кредиту становить до 150 млн гривень, а термін кредитування – до 10 років. Для підприємств, що планують розбудовувати власну генерацію, доступні пропозиції про пільгове кредитування на реалізацію проектів з відновлення енергетичної інфраструктури на суму до 25 млн євро, терміном до 5–7 років.

«Уряд робить усе можливе задля того, щоб відновити енергогенеруючі потужності, які було зруйновано після масованих ракетних обстрілів з боку РФ. Разом з тим пропонуємо власникам приватних та багатоквартирних будинків скористатись можливостями пільгових програм і підвищити свою енергонезалежність. Розвиток альтернативних джерел генерації енергії має стати складовою нової української енергосистеми і подібні програми – безумовний

вклад у це», – наголосила перший віцепрем'єр-міністр – міністр економіки Ю. Свириденко. Міністр енергетики Г. Галущенко підкреслив: «Нарощування потужностей розподіленої генерації електроенергії має важливе значення для забезпечення термінових потреб споживачів. І це шлях до нашої енергетичної стійкості в цілому. Тому держава створює умови для можливості підвищення громадянами та бізнесом власної енергонезалежності через встановлення альтернативних джерел енергії з мінімальною кількістю бюрократичних процедур та можливостями залучення фінансування для таких проектів».

Водночас військові дії на півдні та сході країни, де розташовані більшість вітрових і сонячних електростанцій, серйозно обмежили їх функціонування. Зокрема, виходячи з даних НКРЕКП, станом на 31 грудня 2021 р., встановлена потужність сектору відновлюваної енергетики України досягла 9655,9 МВт, включно з сонячними установками для приватних домогосподарств (дСЕС), або 8450,8 МВт – без дСЕС. За різними оцінками експертів, на початку літа 2022 р. вже постраждало 30–40 % ВДЕ електростанцій у зонах зосереджених на південних та південно-східних областях України, де вже протягом більш як двох років безупинно точаться активні бойові дії, або близько 1 120–1 500 МВт встановленої потужності.

У свою чергу, О. Харченко, директор Центру досліджень енергетики вказує на ще одну використання відновлювальних джерел електроенергії – їх нестабільність. «Сонячна та вітрова генерації дуже залежать від погоди: вийшла хмара – змінився обсяг генерації, вітер розпочався – зміна генерації, вщух – чергова зміна. Відновлювальна енергетика дуже ефективна в мирний час, але з точки зору нашої енергетики на сьогодні – це потужності, які постійно потрібно контролювати. Якщо кількість виробленої електроенергії десь слабшає, нам потрібно запускати інше джерело, не відновлювальне, аби підтримувати необхідну кількість електроенергії. Тому це нестабільний і недієвий метод на випадок блекауту», – вважає експерт.

Утім, відновлення енергетичної інфраструктури – це не лише питання запобігання блекаутам, наразі йдеться про модернізацію системи та інтеграцію до європейських ринків. Хоча війна спричинила серйозні руйнування, вона також відкрила нові можливості для розвитку енергетики України, спрямовані на її незалежність та стійкість у майбутньому та змусила переглянути пріоритети в енергетичній стратегії. Замість того, щоб продовжувати покладатися на традиційні джерела енергії, Україна розпочала перехід до альтернативних джерел енергії та екологічних моделей енергозабезпечення. Цей перехід включає розвиток розподілених енергетичних систем, коли кожен регіон має власні незалежні джерела енергії, що зменшує ризики масштабних відключень.

Показово, що за даними опитування групи «Рейтинг» (жовтень 2024 р.) абсолютна більшість опитаних (95 %) підтримує ідею збільшення частки електроенергії, виробленої альтернативними джерелами (сонячні та вітрові електростанції тощо) у загальній енергетичній структурі України; 80 % опитаних підтримують розвиток атомної енергетики.

У цьому контексті варто звернути увагу на Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення умов підтримки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії генеруючими установками споживачів», який набрав чинності 27.07.2023 р. У даному документі йдеться про розширення діючих механізмів підтримки виробників електричної енергії (до 5 МВт) з альтернативних джерел енергії. Іншими словами «активний споживач» може здійснювати продаж електропостачальнику надлишків виробленої електроенергії генеруючими установками як за «зеленим» тарифом (діяча модель до прийняття Закону) так і за механізмом самовиробництва (нова модель взаємовідносин) без необхідності отримання ліцензії. Також слід зазначити і про розширення державної програми «Доступні кредити 5-7-9 %» на відновлення енергетичного потенціалу, яке нещодавно ухвалив Уряд, вже почало діяти й приносить перші результати.

Sense Bank видав перший кредит на придбання та встановлення українським виробником сонячної електростанції, потужністю 1 МВт.

Міжнародна спільнота активно підтримує Україну у цих процесах. Європейський Союз, США та інші країни надають фінансову допомогу та інвестують у модернізацію української енергетичної інфраструктури. Також триває процес інтеграції до європейських енергетичних ринків, що забезпечує більш стабільні та надійні постачання енергоресурсів.

Європейський Союз є ключовим партнером України в боротьбі проти російського енергетичного тиску та тероризму. У період післявоєнного відновлення роль ЄС буде вирішальною, оскільки Україна активно рухається у напрямку євроінтеграції. Цей процес включає важливі кроки щодо зближення енергетичних систем обох сторін, важливими також є досягнуті домовленості щодо стратегічного партнерства в таких сферах, як виробництво біометану, водню та інших синтетичних газів.

Співпраця між Україною та ЄС є взаємовигідною. ЄС зацікавлений у розвитку української газової промисловості та використанні українських газосховищ для своїх потреб. Виробництво біометану та водню в Україні може стати важливим елементом як для забезпечення внутрішнього ринку, так і для експорту до країн ЄС. Ці взаємодії сприяють посиленню енергетичної незалежності України та Європи, що є особливо важливим в умовах переходу на «зелену» енергетику.

Україна може стати стратегічним партнером для ЄС у забезпеченні доступу до рідкісних металів та критично важливих мінералів. Ці ресурси є необхідними для розвитку новітніх технологій та зеленої енергетики, а також для зміцнення європейської економіки. Європа прагне уникнути залежності від авторитарних країн, таких як Китай, які контролюють більшість світових запасів рідкісних металів.

Отже, партнерство між Україною та ЄС у енергетичній сфері є стратегічно важливим. Воно дозволяє не лише протистояти зовнішнім загрозам, але й закладає основу для спільного сталого майбутнього. Важливо, що заклик до

підтримки альтернативної енергетики в Україні звучить на міжнародних майданчиках. Так, перша леді України О. Зеленська наголошувала під час свого виступу у 2-му Українському інвестиційному форумі в Данії, що Україна потребує альтернативних джерел енергії замість тих, що руйнує Росія своїми ракетами. Також вона зазначила: «Україна буде рада розглянути будь-які проєкти. Це справді не тільки про оборону і відновлення. Це про життя наших громадян, про їхні можливості та умови цього життя. А ми відстоюємо, нагадаю, саме це».

Спільна робота з Україною дозволяє ЄС зміцнити свою енергетичну безпеку та створити нові можливості для сталого розвитку. Важливо, що Україна вже активно інтегрується в європейську енергетичну систему, що є важливим етапом на шляху до повної євроінтеграції. Це підсилює економічну стабільність обох сторін та сприяє протидії загрозам зі сторони недемократичних держав.

Водночас правове регулювання використання альтернативних джерел енергії є невід'ємною складовою сучасної енергетичної політики багатьох країн світу. Це питання тісно пов'язане зі зменшенням впливу традиційних джерел енергії на екологічний стан планети та зменшенням залежності від викопних енергоносіїв. Альтернативні джерела, такі як сонячна, вітрова, гідроенергія, біоенергія, геотермальні джерела, стають все більш популярними завдяки їхній екологічній чистоті, відновлюваності та доступності в багатьох регіонах. Незважаючи на позитивні тенденції, розвиток цього сектору потребує чіткої правової регламентації, оскільки саме законодавство визначає умови для ефективного функціонування ринку відновлюваної енергії. У більшості країн світу приймаються спеціальні закони, що спрямовані на стимулювання використання альтернативних джерел енергії. Важливими аспектами правового регулювання є створення податкових пільг, надання субсидій, кредитів і грантів на розвиток відновлюваної енергетики, а також забезпечення справедливого доступу до енергетичних мереж.

Правова база має також враховувати питання ліцензування і сертифікації виробників,

захисту прав споживачів та інвесторів, а також забезпечувати інноваційний розвиток у сфері технологій відновлюваної енергетики. Сучасне законодавство повинно бути гнучким і адаптивним до швидкого розвитку технологій і глобальних змін у сфері енергетики, що дозволить уникнути законодавчих прогалин і бар'єрів для залучення інвестицій.

Україна також активно рухається в напрямку розвитку альтернативної енергетики, приймаючи важливі законодавчі акти, які стимулюють виробництво та використання відновлюваної енергії. Однак є ще багато викликів, пов'язаних з неузгодженістю між різними нормами, недостатньою підтримкою з боку держави та обмеженим доступом до фінансування для малих та середніх підприємств. Існує потреба в розробці національних програм, які б забезпечували інтеграцію відновлюваної енергії в загальну енергетичну систему країни. Також важливою є міжнародна співпраця, обмін досвідом та імплементація найкращих практик правового регулювання з інших країн. У довгостроковій перспективі належне правове регулювання сприятиме не лише сталому розвитку енергетичного сектору, а й покращенню екологічного стану країни. Окрім того, воно створить умови для економічного зростання, оскільки інвестиції у відновлювану енергетику є одним з ключових факторів розвитку сучасної економіки.

Таким чином, правове регулювання використання альтернативних джерел енергії є критично важливим для забезпечення енергетичної безпеки, збереження природних ресурсів та боротьби зі зміною клімату. Від того, наскільки ефективними будуть ці норми, залежить подальший розвиток відновлюваної енергетики та рівень інтеграції її в глобальну енергетичну систему (*Матеріал підготовлено з використанням інформації таких джерел: Верховна Рада України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-15#Text>; Публічне управління та місцеве самоврядування <https://journals.politehnica.dp.ua/index.php/public/article/view/210/184>; Верховна Рада України <https://zakon.rada.gov>*

[ua/laws/show/3613-IX#Text](https://www.rada.gov.ua/laws/show/3613-IX#Text); Верховна Рада України https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/229706.html; ТСН <https://tsn.ua/ukrayina/pro-zahist-energetiki-ta-alternativni-dzherelagolovne-zi-zvernennya-zelenskogo-2604765.html>; Міністерство енергетики України <https://mev.gov.ua/novyna/v-ukrayini-pochaly-pratsyuvaty-finansovi-prohramy-dlya-pidvyshchennya-enerhonzalezhnosti>; Разумков центр <https://razumkov.org.ua/statti/sector-vidnovlyuvanoyi-energetyky-ukrayiny-do-pidchas-ta-pislya-viyuny>; Главком <https://glavcom.ua/country/incidents/chomu-alternativni-dzherel-enerhiji-ne-vrjatuju-ukrajinu-vid-blekautu-pojasnennja-eksperta-890150.html>; Рейтунг <https://ratinggroup.ua/research/ukraine/diyalnist-energetichnogo-kompleksu-ukrayini-ocinki-ta-praktiki-spozhivachiv.html>; НКРЕКП <https://www.nerc.gov.ua/sferi-diyalnosti/elektroenergiya/diyalnist-aktivnogo-spozhivachana-rozdribnomu-rinku-elektrichnoyi-energiyi-1/diyalnist-aktivnogo-spozhivachana-rozdribnomu-rinku-elektrichnoyi-energiyi>; Урядовий портал <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrainski-banky-pochaly-vydavaty-pershikredyty-na-rozvytok-alternatyvnykh-dzherel-enerhii-za-prohramoiu-dostupni-kredyty-5-7-9-iuliia-svyrydenko>; Гельветика http://politicus.od.ua/5_2023/4.pdf; Інтерфакс-Україна <https://interfax.com.ua/news/greendead/980612.html>).

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА *

Блог на сайті «Судово-юридична газета»

Про автора: Оксана Літвінова, радник т. в. о. Голови ДСА України спеціально для «Судово-юридичної газети»

Централізований авторозподіл, ВКЗ без інтернету та функціонал кабінету залежно від ролі та потреб користувача, – що пропонують автори нової концепції ЄСІКС (єдина судова інформаційно-комунікаційна система)

В основу концепції ЄСІКС першим принципом поставлено людиноцентричність – майбутня система має бути побудована навколо потреб самого користувача: адвоката, судді, громадянина, працівника суду

Юридична спільнота та міжнародні партнери працюють над створенням нового проекту ЄСІКС. Минулого тижня в Україні для обговорення професійній спільноті було презентовано нову концепцію Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи (ЄСІКС). Презентація відбулася за підтримки проекту USAID Justice for all Activity.

Дослідники провели численні зустрічі із ключовими користувачами системи, проаналізували їх потреби та болі, нормативно-

правове регулювання, попередні концепції і способи їх реалізації, вивчили помилки впровадження і проаналізували кращі практики та міжнародний досвід. До аналітичної роботи також було залучено фахівців з інформаційної безпеки, системних і бізнес аналітиків, велику кількість стейкхолдерів, представників судів усіх інстанцій, органів та установ системи правосуддя, Міністерства цифрової трансформації, Комітету Верховної Ради України з правової політики, громадської спільноти та адвокатів.

В основу концепції першим принципом поставлено людиноцентричність. Це означає, що майбутня система має бути побудована навколо потреб самого користувача: адвоката, судді, громадянина, працівника суду тощо.

Розробники запропонували функціонал майбутньої системи з огляду на потреби користувачів, запропонувавши функціонал з огляду на понад 25 ролей користувачів.

Зокрема, вивчення аналізу потреб суддів показало необхідність створити, по-перше, адекватну функціональність і продуктивність

* Збережено стиль і граматику оригіналу

документообігу. За їх словами, зараз відсутня можливість роботи з групою документів (завантаження, підпис тощо), є затримки в завантаженні документів, в пошуку тощо, інформація в електронній справі є неповною. По-друге, є потреба в оптимізації і налаштуванні бізнес-процесів. Судді нарікали на необхідність додаткових дозволів для доступу до справ з попередньої інстанції, нерівномірний розподіл справ між суддями тощо. По-третє, необхідність покращення інтерфейсу не викликає сумнівів Серед скарг суддів: незручна та заплутана навігація, необхідність роботи в декількох системах з різними інтерфейсами тощо. По-четверте, оновлення вимагає і функціональність, і продуктивність ВКЗ. Зокрема, це стосується і можливості роботи за відсутності доступу до мережі Інтернет.

На думку розробників, очевидними є і додаткові потреби суддів щодо роботи системи ЄСІКС, наприклад, можливість підвищення професійного рівня, для цього слід подумати над створенням відповідних модулів управління навчанням та формування бази знань, перевикористання даних, спільної роботи над документом, візуалізації матеріалів та інформації в справі, пошуку і фільтрів, зв'язків між документами, запитів напряму до реєстрів, методики розгляду матеріалів, аналізу норм законодавства на актуальність, перевірки вмісту документа на помилки, генерації проєктів документів.

Помічники суддів скаржилися на відсутність можливості віддаленої роботи з системою, створення персоналізованих шаблонів документів, некоректне завантаження сторонніх документів, низьку швидкість та помилки при роботі з редактором документів, відсутню можливість роботи з матеріалами справи та іншими документами тощо.

На думку розробників, їх потреби може задовольнити такий новий функціонал: можливість дистанційної роботи із системою, персоналізовані шаблони документів, покращення функціоналу роботи з документами, створення кабінету для помічника судді, можливість офлайн аудіо– та відео-фіксації тощо.

Працівники апарату суду потребують наступного: якісного сервісу формування звітності (скарги на повторне завантаження шаблонів звітності після оновлень системи, некоректне заповнення реєстраційної картки справи, численні технічні проблеми з налаштуванням колонок, скриптів, а також формуванням і редагуванням звітів, складність у створенні ефективних фільтрів для пошуку, відсутність динамічної звітності); налаштування інтерфейсу під конкретні ролі; зручного сервісу сканування.

Додатковим функціоналом може бути: управління колективним знанням, підвищення кваліфікації, Real-Time аналітика.

Пропозиції **адвокатської спільноти** стосувалися наступного функціоналу:

Інструменти спільної роботи з документами та справами.

Зручний інтерфейс.

Візуалізація матеріалів справи, наскрізний пошук, зв'язки між документами.

Перевикористання даних.

Можливість ініціювати запит до реєстру в рамках справи.

Функціонал адвокатського ордеру.

Відстеження (трекінг) статусу документів.

Налаштовувані нотифікації.

Відстеження процесуальних строків та планування діяльності в справі.

Повнофункціональний редактор документів.

Прозорий та незаангажований розподіл справ.

Для громадяни та бізнесу важливим було:

Налаштовані шаблони документів.

Довідкові матеріали щодо подачі документів до суду.

Зрозумілі інструкції з використання електронного кабінету.

Скорочення часу розгляду справ.

Спрощені процедури для типових справ.

Стабільна функціональність КЕП.

Адаптивний дизайн інтерфейсу.

Спрощений процес реєстрації в ЕК для юридичних та фізичних осіб.

Візуалізація та структурування документів в ЕК.

З огляду на потреби розробники запропонували і додатковий функціонал, як-от:

Деперсоналізація та дата-маскування

OCR – розпізнавання тексту з зображень документів та подальше опрацювання в текстовому редакторі

Перевірка помилок в документах, що формуються користувачами системи

Voice-2-Text (створення стенограм та текстових документів, протоколів засідань, нарад)

Генерація проєкту документа (підказки помічникам суддів)

Контекстний пошук

Перевірка норм законодавства на актуальність

Підбір судової практики

Рекомендація моделі по розгляду справи, підбір методології

Аватар-асистент, допомагає користуватися системою і надає базову правову допомогу

Оцінка за термінами і ресурсами

Експериментальна модель правосуддя

Тож аналіз потреб користувачів став підґрунтям для запропонованого функціоналу в проєкті презентованої концепції ЄСІКС.

Підсистеми ЄСІКС:

Електронний документообіг

ВКЗ

Вебпортал

ЄДРСР

ЄДРВД

Суддівське досьє

Управління навчанням

Дайджести та коментарі

Опрацювання звернень викривачів

Проаналізувавши потреби та сервіси, які потребують покращення, розробники перенесли існуючі потреби користувачів на поточну структуру ЄСІКС. На їх думку, більшість нинішніх сервісів підлягають заміні. Нагадаємо, що Міністерство цифрової трансформації України, що нині відповідає за всі процеси цифровізації в країні, ініціювало проведення аудиту ЄСІТС для розуміння, яких змін система потребує. З огляду на висновки технічного аудиту ЄСІТС, проведеного за підтримки проєкту Pravo-Justice і функціонального аудиту ЄСІТС, проведеного за підтримки Програми USAID Justice for

all Activity, нині частина підсистем, які є, дублюють функціональність одна одної, проте потребують постійної підтримки. Водночас постійно існує потреба у розробці нових підсистем. За словами експерта USAID Руслана Пахомова, продовження реалізації такої моделі вводу в експлуатацію призведе до того, що потужностей ДП «ІСС» та ДСА України буде недостатньо для підтримки системи вцілому.

Тому розробники запропонували змінити підхід до побудови ЄСІКС та створити сервіси ЄСІТС на основі сервісноорієнтованої архітектури. Це дасть змогу не дублювати сервіси, а створювати набір функціональності залежно від потреб. Головним елементом стане цифровий персональний простір користувача, організований залежно від його ролі: фізичної особи, судді, помічника, адвоката, арбітражного керуючого, прокурора тощо.

Серед викликів реалізації проєкту Концепції розробники називають належне нормативне врегулювання (створення умов для превалювання електронної судової справи, дистанційне проведення судового засідання, екстериторіальний розгляд справ тощо), визначене фінансування та організаційну спроможність. Важливим у процесі реалізації концепції є системна комунікація (управління очікуваннями користувачів, інформування судів, державних органів та своєчасна комунікація із суспільством) та інтелектуальна підтримка впровадження системи (методологічна підтримка, формування бази знань, налаштування процесів, формування шаблонів тощо).

За прогнозом, розробка такої системи триватиме біля трьох років.

Згідно з Ukraine Facility Plan нові зміни мають бути впроваджені до 2027 року.

Водночас, результатом впровадження запропонованих змін розробники називають прискорення судових процедур та скорочення часу розгляду справ, збільшення ефективності здійсненн я правосуддя, забезпечення прозорості в роботі судів та спрощення доступу до правосуддя, забезпечення професійного розвитку суддів через онлайн-інструменти, забезпечення обміну даними в Україні та з

міжнародними та закордонними базами даних, виконання вимог євроінтеграції України та підвищення довіри до судової влади. (<https://sud.ua/uk/news/blog/314787-tsentralizovannoe-avtoraspredelenie-vkz-bez-interneta-i-funktnal-kabineta-v-zavisimosti-ot-rol-i-potrebnostey-polzolya-hto-predlagayut-avtory-novoy-kontseptsii-esiks>). — 2024. — 05.11).. — 05.11).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Костянтин Корсун, експерт з кібербезпеки

Безкоштовний сиру «Національного кешбеку»

Важлива інформація для любителів безкоштовного сиру, себто користувачів державної програми «Національний кешбек».

Підписуючи відповідний договір – звісно, не читаючи – довірливий громадянин фактично відмовляється від банківської таємниці, дозволяючи передавати цю інформацію «третім особам» (пункт 8.7).

Причому це стосується УСІХ рахунків у цьому банк, а не тільки окремого рахунку для нарахування кешбеку.

А також стосується ще й усіх МАЙБУТНІХ рахунків.

Пункт 18.2 цього договору дозволяє банку в односторонньому порядку змінювати «істотні умови договору» – тобто практично повністю переписувати договір на свою користь.

банк може повідомити клієнта про такі зміни навіть просто повідомленням у месенджері (і не визначено в якому саме).

Чи згоден клієнт на такі зміни, чи не згоден – не має значення, вони автоматично почнуть діяти через 30 днів після відсилання банком меседжу.

Чи досі користується клієнт тим месенджером – не гребе, ми відправили.

А якщо раптом клієнт прочитав зміни до договору і не згоден з ними – може лише розірвати договір, причому у письмовій формі та у відділенні банку.

І що важливо: до подання заяви на розірвання договору «клієнт зобов'язується здійснити повне погашення грошових зобов'язань за цим договором» – тобто повернути усе, що отримав раніше, можливо з відсотками.

До того ж, пункт 28.4 надає банку право передавати персональні дані клієнта-кешбекера «третім особам».

Яким саме особам, і що вони далі будуть з тими персональними даними робити – не визначено. Клієнт одразу погоджується на все, на весь період дії договору.

А це, на секундочку – 20 років (пункт 25 договору).

А значить, банк може протягом 20 років продавати ці персональні дані кому завгодно: рекламщикам, маркетологам, спамерам, шахраям, в казино, а також передавати їх безкоштовно «щипачам гусей», чекістам, му\$орам та іншим любителям нишпорити по чужих кишнях.

Тобто протягом 20 років не працюватиме поняття «банківська таємниця», банк зможе як завгодно змінювати умови без згоди клієнта, продавати кому попало персональні дані по усім рахункам клієнта.

І усе це заради «до 3000 гривень». За третину мінімалки.

Якщо ж громадянин все це підписав, а потім прочитав цей допис, жажнувся, відчув себе обманутим і вирішив закрити такий картковий рахунок – дулю за маком, це важко, практично неможливо.

Дехто вже намагався – не виходить.

Якщо знайдеться такий «нелох» – то знов лише розривати договір, письмово, у відділенні банку та з відшкодуванням усього, що отримав. Не думаю, що таких буде багато.

Розумніше взагалі не відкривати собі цей лохотрон.

Я вам так скажу, товариство: такого глобального розводняка в історії України ще не було. За кілька мідяків «держава» пропонує власним громадянам на 20 років відмовитися від своїх законних інтересів та права на захист персональних даних.

Я вже давно кажу, що усе це свавілля з персональними даними відбувається в Україні

виключно через відсутність в Україні діючої системи їх захисту

На папері вона існує – але насправді не працює, від слова «ніяк».

Якщо б в Україні існував незалежний (!) професійний регулятор – як того вимагає, наприклад, ЄС-івський GDPR, який Україна погодилася імплементувати – він би визнав такі договори такими, що порушують права людини та, відповідно – незаконними.

Принагідно нагадаю, що згідно ст. 60 Конституції України, «Ніхто не зобов'язаний виконувати явно злочинні розпорядження чи накази.»

Іншими словами, користуючись необізнаністю громадян, «держава» за дрібний прайс купує собі право слідкувати за їхніми коштами та розпоряджатися їхніми персональними даними. «Товарищ майор» радісно обіймається зі «щипачем гусей» та разом святкують перемогу.

І багатьох така ситуація влаштовує, на жаль.

А потім ті ж самі люди будуть обурюватися «звідки шахраї знають мої дані?»

Так від інших шахраїв, офіційних.

А ще з хакнутої Дії, з дір'явих держресстрів, з Телеграму, з Тік-Току, від банків.

А хто буде «качати права» – тому тицьнуть під носа ним же підписаний договір, яким він все це сам дозволив на 20 років наперед. Продав свої права за гречку.

Отже, виходить так, що у країні, яка декларує демократичні цінності, влада зацікавлена у зменшенні демократії, купляючи у «населення» демократичні цінності за вельми незначну суму.

І «населення» радо толерує цю очевидну обуродку: «Станом на 31 жовтня вже 3 мільйони громадян відкрили 3,2 млн карток Національний кешбек.»

Ми точно «розумна нація»?

Ми точно хочемо з таким ставленням до своїх прав до Європейського Союзу?

Може, краще придивитися до північної частини Корейського півостріву? (https://censor.net/ua/blogs/3518426/bezkoshtovnyyi_syr_natsionalnogo_keshbeku). – 2024. – 05.11).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Юрій Гаврилечко, к.н.держ. упр, експерт АЦ «Українська фабрика думки»

Азартні ігри: європейська класифікація та британський досвід

Ринок азартних ігор за останні роки став одним із найбільш динамічно зростаючих в усьому світі та, зокрема, в ЄС. Насамперед його розширення відбувається за рахунок онлайн-гемблінгу, чому в усіх країнах Євросоюзу сприяли обмеження, що було введено ще з часів оголошення про пандемію коронавірусу.

У 2022 р. обсяг європейського ринку онлайн-гемблінгу та ставок оцінювався в \$30 млрд, а до 2032 рік очікується, що він сягне \$84 млрд. Щодо світових тенденцій, то очікується, що розмір ринку азартних ігор в найближчі кілька років демонструватиме середньорічний темп зростання (CAGR) у 6,4%. Якщо в 2023 році він оцінювався в \$540,27 млрд, то до у 2028 році він зросте до \$744,76 млрд. Експерти пов'язують очікуване зростання в прогнозований період із легалізацією азартних ігор, стрімкою урбанізацією, зростанням поширення соціальних медіа та збільшенням населення.

Основні тенденції, які очікуються в прогнозованому періоді, включають інвестиції в азартні ігри, що включають технологію AR і VR, впровадження передових технологій для живих казино, інвестиції в ставки на спорт, надання мобільних азартних послуг, інвестиції в засоби онлайн-казино, інтеграцію криптовалют для підвищення прозорості транзакцій, інвестиції в фірмові слот-ігри та надання азартних послуг через програми для смарт-годинників, а також пропозицію офшорних послуг ставок та ігор у лотереї кено.

Подібні зміни висувають нові вимоги як до законодавства, що формує нормативно-правову базу для функціонування легального ринку азартних ігор, так і до національних регуляторів, які створені у всіх цивілізованих країнах для контролю за сферою гемблінгу. Переважна більшість європейських регуляторів

є членами Європейського форуму регуляторів азартних ігор (The European Forum for Gambling Regulators – GREF), який відіграє ключову роль у встановленні організаційно-правових засад регулювання азартних ігор у Європі. Саме діяльність регуляторів є базою для формування державних політик у сфері гемблінгу, а GREF служить важливим майданчиком для обміну досвідом та координації дій між національними органами регулювання.

Подібна форма організації співпраці сприяє формуванню єдиних підходів до контролю за ринком азартних ігор, визначенню основних правил та норм роботи гральної індустрії. І, безумовно, визначення того, що є азартними іграми і, відповідно, що підлягає регуляторному впорядкуванню.

Одним із найпотужніших та найвпливовіших європейських регуляторів гемблінгу є Комісія з азартних ігор Великої Британії, що регулює всі форми азартних ігор. Саме Комісія дає визначення видам ігор, що підлягає регулюванню, незалежно від того, якою є форма їхнього проведення – онлайн чи офлайн. Загалом у Великій Британії дозволені всі основні форми азартних ігор, зокрема діяльність казино, лотереї, спортивні ставки та іншу букмекерську діяльність.

Кожен з різновидів ігор має своє визначення і особливості в регуляції. Зокрема щодо лотерей це визначення достатньо складне, оскільки, окрім стандартних складових таких як сплата за участь у грі, отримання однієї чи декількох нагород за виграш та випадковий розподіл винагород за виграш, лотереї у Великій Британії поділяються на «прості» та «складні». Проста лотерея характеризується вже переліченими складовими, а ось складна передбачає розподіл виграшів не серед усіх учасників, а за класами чи категоріями. До того ж розподіл виграшів у складній лотереї відбувається не одразу, а серією процесів, з яких лише перший є повністю випадковим.

Чим нам корисний цей британський досвід? Насамперед тим, що він демонструє приклад якісного адміністративного підходу до впорядкування такої досить стохастичної за природою діяльності як азартні ігри. Де

навіть у достатньо простих речах, таких як лотереї, можуть бути використані вельми складні схеми, але це не заважає регуляторній діяльності держави з їх впорядкування та контролю. Ба більше, це не потребує окремого закону (як на сьогодні в Україні), а достатньо нормативної роботи національного регулятора. Як наслідок – лотерейний бізнес у Великій Британії є частиною загального ринку азартних ігор, який є найбільшим в Європі з річним доходом (GGY) більше \$20 млрд. (https://censor.net/ua/blogs/3518602/azartni_igry_yevropeyiska_klasyfikatsiya_ta_brytanskyyi_dosvid). – 2024.– 06.11).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Михайло Лавровський, директор Інституту Економічного Лідерства, член Ради громадського контролю Бюро економічної безпеки України.

Реформа Державної податкової служби: чому лише перезавантаження недостатньо?

Нещодавно Рада бізнес-омбудсмена опублікувала квартальний звіт, згідно з яким 59% звернень підприємців до Ради стосувалися податкових питань. Попри позитивні тенденції в окремих галузях (наприклад, митній, де кількість звернень за квартал зменшилася на 1%), податкова сфера залишається антилідером серед скарг бізнесменів. Складно уявити, яким насправді є масштаб проблеми, адже далеко не кожен підприємець звертається до РБО.

Доповнюють цю невтішну картину дані з іншого дослідження, проведеного у 2023-му році. Виявилось, що саме податкова створювала найбільше перепон для бізнесу, і з суттєвим відривом від інших інституцій.

Податкова – це орган, з яким бізнес взаємодіє постійно, витрачаючи на це свої ресурси. Як показало дослідження колег з аналітичного центру “Інститут Економічних Досліджень”, саме робота з контролюючими органами викликає страх у малого бізнесу під час його потенційного розширення і стримує його розвиток. Тому реформування

фіскальних органів безпосередньо впливає на економічне зростання, адже воно неможливо без поліпшення бізнес-клімату.

Що є корінням проблем ДПС, які саботують розвиток ділового клімату в Україні, якими є пропозиції реформування ДПС зараз і які ключові доповнення пропонує Інститут Економічного Лідерства?

Чому адекватна взаємодія ДПС з бізнесом неможлива?

Україна пережила низку спроб реорганізації контролюючих органів: від створення окремого Міністерства доходів і зборів у 2012 році до існування єдиної Державної фіскальної служби, яка об'єднала повноваження митниці та податкової. Однак під час вибору оптимальної моделі податкової системи урядовці керувалися не показниками ефективності органів, а, вочевидь, політичними рішеннями, оскільки фіскальне або ж управлінське обґрунтування кожного проєкту реформування не було прозорим. Водночас зростала невизначеність для бізнесу, і його активність уповільнювалося. Наприклад, після об'єднання податкової та митної служб у Міністерство доходів і зборів Європейська бізнес асоціація ще більше знизила податковий індекс.

Отже, далеко ходити не треба – історії реформування ДПС вказують на дуже важливу характерну рису усієї податкової системи – дискреційність. Дійсно, фіскальна політика в Україні загалом є дискреційною, адже держава активно втручається в податкову політику з метою впливу на економічне зростання або збільшення доходів у державний бюджет. Дискусія щодо ефективності дискреційної чи автоматичної фіскальної політики тривають у науковому середовищі. Проте окремі рішення української влади щодо реформування спрощеної системи оподаткування для збільшення податкового навантаження на малий та середній бізнес ми вважаємо згубними для підприємців.

Найгірший прояв дискреційності в українській податковій системі – це суб'єктивність саме з боку податкової служби, що часто дозволяє приймати рішення на шкоду бізнесу.

СМКОР як приклад дискреційності

Рада бізнес-омбудсмена регулярно отримує скарги щодо безпідставного блокування податкових накладних у СМ КОР. Механізм, який характеризували як революційний через його автоматичний аналіз податкової накладної на наявність ризиків, насправді створює додаткові перешкоди для ведення бізнесу. Ще минулого року Бізнес.Цензор проводив опитування про те, чи стикалися власники МСБ з блокуванням податкових накладних, яке виявило масштаб проблеми. За іншим дослідженням, 76% податкових накладних СМ КОР блокує неправильно.

Все тому, що дані, які вносить бізнес про себе, приймається людьми – комісіями, створеними при податкових органах. Лише прийняті комісіями таблиці даних гарантують автоматичну реєстрацію накладної. Детальніше з негативними сторонами системи ви можете також ознайомитися у звіті РБО, однак ми хочемо наголосити, що реальної автоматизації не відбулося, і швидше за все блокування накладних відбувається у “ручному” режимі. Дискреційність ж податкової системи сприяє значній тінізації економіки, а також не має запобіжників для перевищення та застосування цих повноважень податківцями задля корупційної вигоди. Лише протягом 2024 ЗМІ рясніли новинами про викриття правоохоронними органами низки спроб отримання хабарів податківцями.

Ситуація почала змінюватись з січня 2023, а також запровадженням Урядом змін у постанові задля автоматичного розблокування податкових накладних та розрахунків коригування за виконання певних умов у липні 2023 року. Навколо блокування накладних з'явилося чимало цікавих історій, як от про певних зацікавлених осіб в ДПС, які за словами Голови податкового комітету Данила Гетманцева, брали хабарі за розв'язування таких питань вручну користуючись службовими повноваженнями – в лютому 2023 ДБР викрило керівницю податкової Києва, а також у квітні того ж року у НАБУ повідомили про викриття такої схеми на Львівщині. З іншої сторони, також звинувачення у довільній роботі системи

СМ КОР, яка блокує накладні не тому, що підприємець щось порушив чи його операція ризикова, а через фактор удачі.

Якщо ж оцінювати ситуацію за останні місяці 2024 року, то варто зауважити, що згідно зі статистикою щомісячних показників на сайті ДПС – ситуація стабілізувалась приблизно на однаковому рівні показників. Але система СМ КОР потребує подальшого вдосконалення, щоб мінімізувати блокування накладних для бізнесу.

Що ж говорить влада про СМ КОР? На одній з нещодавніх дискусій Данило Гетманцев заявив, що хоч система не є ідеальною, “з усіх поганих вона є найкращою”.

Презумпція вини платника податків

У країнах з верховенством права громадянам не потрібно доводити свою невинуватість, адже панує принцип верховенства права. Однак в Україні наслідком дискреційної системи є зворотнє – презумпція вини платника податків, тобто існування ставлення з боку податкової до підприємців, як апріорі до тих, хто намагається порушити закон.

Єдиним правильним рішенням в цьому разі виглядає відхід від помилкового сприйняття ДПС, як карального інструменту до бізнесу, тому що у вже згаданому звіті РБО йдеться, що 99% податкових платежів до бюджету сплачується бізнесом добровільно, а частка надходжень від донарахованих грошових зобов'язань з 2017 року ніколи не перевищувала 1% в загальній сумі доходів країни.

Від подібної системи програє бізнес, який і так працює чесно, адже він змушений витратити час та гроші на доведенні правомірності власних дій, а нечесні підприємці користуються дискреційністю системи, даючи хабарі.

Стратегія реформування ДПС

Удосконалення роботи податкової є однією з цілей Національної стратегії доходів. Зокрема йдеться про збільшення взаємної довіри та прозорості роботи органу.

Законопроект про реформування ДПС був зареєстрований ще минулого року. Він передбачає перезавантаження податкової за аналогією ДМСУ та БЕБ, тобто

створення процедури дисциплінарної повне кадрове оновлення, підвищення заробітної

плати податківцям та створення конкурсної комісії для вибору очільника податкової із залученням представників міжнародної спільноти.

Кадрове оновлення є ключовим для ліквідації кланових зв'язків у податковій, однак лише перезавантаження недостатньо.

Дорожня мапа реформи податкової

Обрання конкурсною комісією не лише очільника ДПС, а й голів територіальних контролюючих органів. Ключовими особами в корупційних схемах є очільники територіальних податкових органів, тому їхній конкурсний відбір із залученням міжнародних експертів і додаткова репутаційна перевірка допоможе зламати наявні схеми.

Створення дисциплінарної комісії. Попри те, що українське законодавство формально відповідає європейським нормам, співробітники контролюючих органів чинять протиправні дії, за які зазвичай не несуть відповідальність. Для уникнення цього ми також пропонуємо комісії при ДПС.

Створення інструменту громадського контролю за ДПС. Однією з умов корупції є відсутність контролю, тому враховуючи досвід Бюро економічної безпеки ми пропонуємо створити Раду громадського контролю при Державній податковій службі. Це забезпечить неупередженість розгляду проваджень дисциплінарною комісією та під час конкурсів на очільників контролюючих органів.

Перегляд роботи СМ КОР. Нинішня система моніторингу та оцінки ризиків здійснила значний прогрес у боротьбі зі скрутками ПДВ, тому ми пропонуємо її подальше удосконалення. Створення тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з метою незалежного перегляду та оцінки роботи механізму СМ КОР на предмет можливості “ручного” блокування податкових накладних зацікавленими особами.

Встановлення чітких КРІ роботи Державної податкової служби. До розробки показників ефективності ми пропонуємо долучити майбутню РГК ДПС. Динаміка виконання КРІ має бути оформлена у вигляді інтерактивного дашборду для доступності та прозорості перед громадськістю.

Справжня переатестація гарантує, що до контролюючих органів придуть добросовісні працівники, однак в умовах слабких інституцій в Україні небезпечно надавати їм дискреційні повноваження, оскільки це є чинником корупції. Економісти та цьогорічні нобелівські лауреати Д. Аджемоглу та Д. Робінсон говорять про силу інклюзивних інституцій, які забезпечують економічне зростання. Податкова також має ставати інклюзивною по відношенню до громадськості, і це може допомогти викоринити її дискреційну природу.

Інститут Економічного Лідерства оформив зазначені пропозиції у вигляді законопроекту та адвокує збільшення прозорості та підзвітності Державної податкової служби (https://censor.net/ua/blogs/3518781/reforma_derjavnoyi_podatkovoyi_slujby_chomu_lyshe_perezavantajennya_nedostatno). – 2024. – 07.11).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Едуард Трегубов, юрист, адвокат, керуючий партнер юрфірми «Салком»

Пільги чи гроші? Вибір за ветеранами

Немає жодних сумнівів, що ветеранська політика має стати одним із ключових пріоритетів для України. Ставлення держави і суспільства до ветерана – це і питання справедливості, і питання обороноздатності. Рівень підтримки ветеранів, наявність правильних і продуманих підходів до роботи з ними, соціальні гарантії та стандарти – все це напряду впливає на мотивацію громадян добровільно долучатись до війська.

У цьому аспекті важливо підняти питання пільг, які законодавець передбачив для ветеранів, та їх відповідності сучасним реаліям.

Загалом, чинне законодавство України закріплює для колишніх військовослужбовців широкий перелік можливостей: від пільг на ліки, зубопротезування, комунальні послуги, безплатний проїзд аж до позачергового встановлення квартирних телефонів. Сама філософія пільг уже віддає патерналізмом і радянським минулим. А якщо врахувати,

що сучасні ветерани війни з росією – це здебільшого люди працездатного віку, застаріла система пільг відчувається ще більш штучною.

На практиці досить часто ветерани не користуються всіма наявними пільгами, адже вони не відповідають їх об'єктивним потребам. Реалізація деяких пільг є неможливою через бюрократичні складнощі чи законодавчі обмеження. А деякі з них не відповідають наявним ресурсам України, наприклад, пільга на виділення земельних ділянок. Нагадаємо, що статус учасника російсько-української війни матимуть щонайменше 1 мільйон громадян.

Логічним кроком був би перегляд існуючого переліку пільг, його скорочення і переосмислення. Проте тут ми впираємось в конституційний принцип заборони звуження обсягу існуючих прав. Як говорить Конституційний Суд, «оскільки для значної кількості громадян України пільги, компенсації і гарантії, право на які передбачене чинним законодавством, є додатком до основних джерел існування, необхідною складовою конституційного права на забезпечення життєвого рівня (стаття 48 Конституції України), то звуження змісту та обсягу цього права шляхом прийняття нових законів або внесення змін до чинних законів за ст. 22 Конституції України не допускається».

Таке буквальне прочитання Основного Закону означає, що держава не має права прибрати з Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» пільгу на встановлення квартирних телефонів. В широкому сенсі – навіть неактуальні пільги скороченню не підлягають.

У ситуації, що склалась, логічним кроком до повернення здорового глузду в систему державних пільг для ветеранів могла би стати монетизація. Ініціатором впровадження цього механізму виступив Юрій Гудименко, громадський діяч і молодший сержант ЗСУ у відставці, яким одним з перших публічно заговорив про проблему. Підтримку в напрацюванні положень надає Міжнародний фонд «Відродження».

В якості прикладу можна розглянути ситуацію з пасажирськими перевезеннями.

Станом на сьогодні ветерани, а саме учасники бойових дій, прирівняні до них особи та особи з інвалідністю внаслідок війни мають право на такі пільги:

безоплатний проїзд усіма видами міського пасажирського транспорту;

безоплатний проїзд залізничним і водним транспортом приміського сполучення та автобусами приміських і міжміських маршрутів;

безоплатний проїзд один раз на два роки (туди і назад) залізничним, водним, повітряним або міжміським автомобільним транспортом, незалежно від наявності залізничного сполучення, або проїзд один раз на рік (туди і назад) вказаними видами транспорту з 50-процентною знижкою;

безоплатний проїзд особам з інвалідністю I і II груп один раз на рік (туди і назад) залізничним, водним, повітряним або міжміським автомобільним транспортом;

користування залізничним, водним, повітряним або міжміським автомобільним транспортом у період з 1 жовтня по 15 травня з 50-процентною знижкою вартості проїзду без обмеження кількості поїздок.

Досліджуючи питання реалізації пільг на проїзд для ветеранів, з'ясувалось, що в різних громадах існує різний порядок її надання. Оскільки «транспортні пільги» лягли на плечі місцевих громад, через непрозорі взаємовідносини перевізників і міської влади нерідко виникають напружені ситуації між ветеранами і водіями. З іншого боку, такі пільги як проїзд водним чи повітряним транспортом неактуальні з очевидних причин.

Ветеран може не користуватись пільговим проїздом з різних мотивів: має власний автомобіль, має достатні доходи, не бажає витрачати час на бюрократію з квитками, не користується певним типом транспорту тощо. Запровадження монетизації транспортних пільг як альтернативи, тобто надання ветерану можливості отримати замість самої пільги її грошовий вираз, є найбільш оптимальним кроком.

Монетизація пільг на проїзд дозволяє досягти декількох важливих результатів одночасно:

1. Надає можливість ветеранам отримати кошти, які можна використовувати на важливі особисті потреби.

2. Сприяє зменшенню конфліктних ситуацій при контактах ветеранів з чиновниками та перевізниками.

3. Мінімізує корупційні ризики та дозволяє отримати достовірну картину використання пільг.

Монетизація – це не лише про зручність, але й про повагу до вибору та індивідуальних запитів кожного ветерана. Впровадження такого механізму дало б можливість людині самостійно вирішувати, чи хоче вона скористатися пільгою в її традиційній формі, чи отримати її вартість у грошовому виразі.

Україна вже створила необхідну технічну інфраструктуру, яка дозволяє реалізувати механізм монетизації пільг. Одним із важливих кроків на цьому шляху стало впровадження електронного посвідчення ветерана в мобільному додатку «Дія». Це посвідчення може містити всю необхідну інформацію про наявні пільги та їх монетизацію, що забезпечить ветеранам зручний доступ до своїх прав.

Також запущено спеціальний портал для ветеранів e-Ветеран (<https://eveteran.gov.ua>), на якому представлено інформацію про права ветеранів, пільги, електронні сервіси, соціальні послуги тощо. e-Ветеран – це система на базі Єдиного державного реєстру ветеранів війни, створена Міністерством у справах ветеранів України. Портал дає змогу розширювати набір послуг і сервісів, в тому числі додати можливість замовити послугу монетизації пільг. Завдяки інтеграції з державними реєстрами цей інструмент стане надійною основою для ефективного функціонування системи монетизації пільг, дозволяючи відстежувати, які пільги вже були монетизовані, а які залишаються доступними. Тобто, запровадження монетизації пільг на проїзд для ветеранів – це win-win з точки зору відносин державі й ветерана.

Варто зауважити, що концепція монетизації вже закладена в чинне законодавство України ще з 2016 року. Перевести механізм у практичну площину Уряд намагався у 2018 році.

Передбачалось, що розмір щомісячної готівкової виплати затверджується обласними, Київською міською держадміністраціями та визначається шляхом множення середньої вартості проїзду у міському комунальному транспорті в області (м. Києві) на 30 поїздок, а щомісячна готівкова виплата особам з інвалідністю I групи мала здійснюватися у подвійному розмірі. Готівкові виплати реципієнт мав отримувати щомісяця до 20 числа. Проте відповідні постанови Кабінету Міністрів України були скасовані судами, зокрема через згаданий вище принцип неприпустимості звуження прав.

Таким чином, щоб відповідати вимогам законодавства і не бути скасованим в майбутньому, механізм монетизації повинен запроваджуватись саме як добровільна опція, яку ветеран може за власним бажанням обрати замість пільги в натуральній формі, і від якої він також може відмовитись.

Реалізація вищевикладеного потребує прийняття відповідних нормативно-правових актів. Окремим викликом для держави є фінансування монетизації. В умовах воєнного стану найбільш обґрунтованим видається рішення повернути ці видатки до державного бюджету України. Хоча шлях до повної реалізації монетизації пільг може бути непростим, це рішення є стратегічно важливим для забезпечення гідного життя кожного ветерана та визнання його внеску у захист країни (https://censor.net/ua/blogs/3519482/veteranska_poltika_ma_stati_odnim_z_klyuchovih_proritativ_dlya_ukran). – 2024. – 11.11).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Віталій Музиченко, генеральний директор Фонду соціального захисту осіб з інвалідністю

Без зайвих довідок: як нові правила спрощують доступ до реабілітаційних засобів для людей з інвалідністю

Війна в Україні, яку розв'язала РФ, на жаль кожен день збільшує кількість людей з

інвалідністю. Це, як військові, які отримали поранення на фронті, так і цивільні люди, які потерпають від обстрілів в тилу. Держава забезпечує їх всім необхідним для реабілітації після лікування. Але окремі процедури цього процесу дотепер були достатньо складними та зарегульованими.

Наприкінці жовтня уряд змінив правила отримання засобів реабілітації для людей з інвалідністю. В урядову Постанову №321 від 05.04.2012 внесли низку змін, які мають полегшити доступ людей, що потребують реабілітації, до необхідних засобів реабілітації і зменшити кількість бюрократичних перешкод, на які вони скаржились. Розповідаємо, що саме тепер змінилося:

1) Компенсація без зайвих довідок:

Раніше людині з порушеннями слуху або зору для отримання компенсації за самостійно придбані слухові апарати, тактильні палиці або окуляри потрібно було отримувати висновок медичної комісії. Тепер цю норму змінили – їм достатньо буде надати документи з Медико-соціальної або Лікарсько-консультативної комісії, що підтверджують інвалідність, що значно скоротить час оформлення.

2) Спрощений механізм заміни пошкоджених засобів.

Війна вносить свої корективи в життя тих людей, які вже давно користуються засобами реабілітації. Вони можуть втратити або пошкодити свої засоби реабілітації саме через бойові дії. Іноді їх навіть викрадають разом з іншими речами.

Нові зміни передбачають, якщо засоби реабілітації було втрачено або пошкоджено через непередбачувані обставини (такі як, бойові дії), їх можна замінити за спрощеною процедурою, подавши лише підтвердуючі документи. Раніше це вимагало значно більше часу та зусиль.

3) Обслуговування протеза без медичних висновків.

Під час експлуатації протеза, він потребує додаткового обслуговування та заміни деяких частин. В першу чергу мова йде про куксоприймач. Це верхня частина протеза, яка виготовляється протезистом індивідуально під кожного пацієнта

та може перероблятися, залежно від зміни антропометричних даних кінцівки пацієнта. Адже у перший рік після ампутації об'єм кукси може змінюватися кілька разів.

Раніше існувала вимога щодо отримання висновку медичних комісій для заміни чи ремонту засобів реабілітації. Це створювало додаткові труднощі для людей, оскільки не завжди МСЕКи, ЛКК чи ВЛК швидко реагували на такі звернення.

Відтепер, якщо вартість зміни куксоприймача відбувається в рамках 15% від вартості первинного виробу, то вона проводиться за спрощеною процедурою, без необхідності отримання висновку медичної комісії. А викликано це було тим, що раніше окремі підприємства зловживали такою можливістю і проводили заміну кусоприймача з завищенням вартості відповідних робіт або робили це у зв'язку з виконанням робіт неналежної якості. Після внесення змін, рішення про заміну може прийняти підприємство, яке виготовляє та ремонтує протез. Це надасть можливість людині з інвалідністю, за необхідності, 5-6 разів за строк експлуатації протеза без зайвих витрат часу поміняти куксоприймач й більш комфортно користуватись протезом.

4) Більше можливостей для вибору підвидів протезів.

Бувають випадки, коли медична комісія не може точно визначити який саме підвид протеза потрібен тій чи іншій людині. Адже тільки кваліфікований і досвідчений протезист чи лікар-реабітолог може дати більш фахову оцінку і здійснити підбір протезу чи іншого засобу реабілітації.

Після нинішніх змін, з'явиться більша варіативність для призначень. У випадку, коли лікарі на комісії вказали лише вид необхідного протезу, його підвид і конкретну комплектацію тепер буде визначати протезист або фахівець з реабілітації безпосередньо на підприємстві. Це допоможе спростити процес для людини, оскільки не потрібно додатково звертатися до медичної комісії за уточненням.

5) Облік благодійної допомоги.

Буває так, що людина з інвалідністю отримує засіб для реабілітації коштом благодійної

допомоги або за рахунок місцевого бюджету. Якщо про це немає відомостей у держави, то на таку людину будуть закладати кошти в бюджеті. Тобто створюється дублювання державного забезпечення. У випадках, коли людина з інвалідністю вже отримала допомогу, яка їй повністю влаштовує необхідно надати якісну послугу щодо обслуговування вже отриманого виробу, або використати ці кошти на допомогу іншим людям, що потребують забезпечення.

Відтепер місцеві органи влади мають інформувати Фонд соціального захисту осіб з інвалідністю, якщо людина з інвалідністю отримала засоби реабілітації за рахунок місцевого бюджету або як благодійну допомогу. Це дозволить уникнути дублювання витрат, більш ефективно використовувати бюджетні кошти та краще забезпечити засобами реабілітації інших людей з інвалідністю.

Також до постанови додали ще декілька змін. Наприклад, уточнили, які саме документи потрібно подавати, щоб стати на облік і отримати засоби реабілітації або компенсацію. Це має допомогти уникнути помилок та затримок через чіткіші вимоги до переліку документів й прискорити процес отримання допомоги.

Наша головна мета – відновлення воїнів, які боронили Україну та отримали важкі поранення, а також цивільних, які постраждали через бойові дії, оскільки інвалідність або втрата кінцівки – це не вирок. Держава піклується про своїх громадян і робить все, щоб вони могли адаптуватись до повноцінного життя в комфортних умовах. Усі ці зміни покликані спростити отримання засобів реабілітації, а також забезпечити справедливий доступ до допомоги та максимально ефективно використовувати наявні ресурси (https://lb.ua/blog/vitalii_muzychenko/644434_bez_zayvih_dovidok_yak_novi_pravila.html). – 2024. – 11.11).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Дмитро Лубінець, уповноважений Верховної Ради України з прав людини

Вивіз дитини за кордон без згоди другого з батьків: небезпека й необхідність змін до законодавства

На сьогодні проблема «батьківського кіднепінгу» в умовах повномасштабного вторгнення набуває широкого розголосу. Питання стосується вивезення одним із батьків дитини за кордон та подальшим обмеженням іншого з батьків у спілкуванні з дитиною.

Адже якщо дитину за кордон вивозить матір, а батько, маючи обмеження у виїзді, не тільки позбавлений можливості брати участь у вихованні дитини, а навіть не може спілкуватися з нею.

Проте ця проблема значно більша, ніж здається. Адже батьки, які є «прихильниками» агресора й мають відверті російські погляди, можуть вивозити дітей не тільки за кордон, але й на ТОТ України та навіть у РФ! І там, дітям, за згодою одного із законних представників, надається російське громадянство та нав'язуються російські наративи. Дитина часто заперечує таку індоктринацію, проте змінити щось не має можливості. Про такі ситуації Офіс Омбудсмана дізнався безпосередньо зі звернень від неповнолітніх, яких батьки вивезли на територію РФ без їхньої на те згоди. Одна історія з таких дітей закінчилася поверненням на підконтрольну Україні територію. Але, на жаль, дитина майже два роки вимушена була проживати у РФ, а повернулася на підконтрольну Уряду України територію лише після повноліття.

Законодавчі аспекти: що було змінено і що ще потребує змін

Нагадаю, що на початку повномасштабного вторгнення задля порятунку дітей Урядом країни 29 березня 2022 року були внесені зміни до Постанови КМУ №57, що надало законну можливість одному з батьків вивозити дитину за кордон без нотаріальної згоди іншого.

На той час таке рішення Уряду було необхідним. Проте зараз воно дає поштовх для зростання кількості сімейних спорів у межах країн, які перебувають у збройному конфлікті.

Варто звернути увагу на той аспект, що Україна розірвала дипломатичні відносини з

РФ 24 лютого 2022 року відповідно до норм міжнародного права у відповідь на акт збройної агресії РФ проти України.

У Міністерства юстиції України, як Центрального органу з виконання на території України Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей від 25 жовтня 1980 року, відсутня можливість міжнародно-правового врегулювання повернення дітей, які виїхали з одним із батьків на територію РФ.

Ймовірний варіант для розв'язання питання повернення дитини, яка виїхала у супроводі одного із батьків на територію РФ, – звернення до Центрального органу РФ з однією із заяв, передбачених статтями 8 та 21 вище згаданої Конвенції. Проте в умовах збройного конфлікту навіть цей єдиний правовий механізм не дає бажаного результату – повернення дитини на територію України.

На сьогодні на розгляді в Офісі Омбудсмана перебуває 155 кейсів від батьків, про сприяння у поверненні дітей на підконтрольну Україні територію, з них щодо 36 дітей наявні спірні цивільно-правові відносини, що виникли між батьками дітей.

Тому, з огляду на зазначене, Урядова постанова, що дозволила вивозити дітей за кордон без нотаріальної згоди іншого з батьків, потребує термінового перегляду. І навіть пропозиція, яку розглядали минулого року та не впровадили, а саме: замінити нотаріальну згоду одного з батьків на виїзд дитини за кордон оформленням дозволу через додаток «Дія», не змінила б ситуацію та не припинила б подальшу індоктринацію українських дітей.

Як Уповноважений Верховної Ради України з прав людини звертаю увагу на необхідності змін до законодавства з цієї теми! Ми маємо захистити права дитини! (https://lb.ua/blog/dmytro_lubinets/644592_viviz_ditini_kordon_bez_zgodi.html). – 2024. – 12.11).

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Ігор Головань, адвокат, керуючий партнер Адвокатського об'єднання «Головань і партнери»

Про темний бік юридичної допомоги військовим

Телебачення Торонто присвятило своє сьгоднішнє відео так званим «військовим юристам».

Це, виявляється, «величезний ринок, де є багато громадських організацій, соціальних проєктів та професійних адвокатів, які за притомні гроші або навіть безкоштовно надають послуги ветеранам». Хоча, який стосунок до ринку можуть мати громадські організації та соціальні проєкти?

Але, окрім того «величезного ринку», автори Телебачення Торонто виявили ще і «прошарок шахраїв та юристів, які, користуючись обставинами, наживаються на військовослужбовцях».

Залишу словосполучення «шахраїв та юристів» на совісті авторів відео. Адже так можна і прошарок шахраїв та журналістів виявити, які теж щось погане роблять.

А так відео цілком правдиве і своєчасне.

Так, військові та їх рідні перебувають у бюрократичному пеклі.

Так, вистачає шахраїв, готових видурити у захисників і їх родичів останню копійку.

Так, вистачає і колег-адвокатів, які не гребують визначати розмір гонорару у відсотках до належних ветеранам і навіть родичам загиблих виплат.

Однак хотілося б наголосити про головну причину проблеми, яка, на мою скромну думку, слабо прозвучала у відео.

Самий той факт, що військовослужбовцям та їх родичам масово необхідна правнича допомога, свідчить про неспроможність держави і її апарату.

Військові та їх родичі не повинні бігати за чиновниками, не повинні збирати папірці з печатками правильного кольору.

Це держава має бігати за своїми героями і віддавати їм все, на що вони заслужили і мають право по закону.

Всі питання військових мають вирішуватися автоматично і без їх участі.

А кожен факт, коли військовий чи родич військового повинен був домагатися реалізації свого права, а тим більше, змушений

був звертатися для захисту своїх прав за правничою допомогою, має тягнути сувору відповідальність чиновника.

А витрати на правничу допомогу у такому випадку держава має у повному обсязі компенсувати, з наступним стягненням з того-таки чиновника.

Так має бути.

Бюрократичне пекло має бути знищене, а заброньованих чортів з того пекла зрозуміло куди слід відправити (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/golovan/6730b7fd5579c/>). – 2024. – 10.11).

Блог на сайті «Lv.ua»

Про автора: Володимир Суценко, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України

Право і закон: знати і поважати чи лише виконувати – що важливіше?

Слова «право» і «закон» так часто нами вживаються у повсякденні, що ми навряд чи кожного разу замислюємося над їх сутнісними характеристиками (етимологія, зміст, сенс) у повсякденні.

Зазвичай і традиційно слова ототожнюється і вживаються як синоніми не лише за межами правничої спільноти, але й серед правників. При цьому, таке їх ототожнення можна зустріти й у професійних наукових (дослідницьких) і методичних джерелах. На жаль, на це не звертають особливої уваги й ті, хто свого часу начебто досконало вивчав «Загальну теорію права», в якій ці поняття точно не є тотожними за своєю сутністю.

Часто можна чути пояснення, що в англійській мові, якою останніми роками ми часто послуговуємось, ці поняття-терміни позначаються одним й тим самим словом – «law». Хоча, насправді, значно частіше вживаються два різних слова: «lex – закон» та «law або jus – право», – які в різних контекстах можуть мати різне тлумачення, яке вказує на співпадіння або відмінності їх сутнісних характеристик. Існує думка про те, що така різноманітність пов'язана з концепціями

«позитивного» і «природного» походження права. В будь-якому випадку серед правників-теоретиків все ж домінує думка про те, що «право і закон» не тотожні поняття.

Право – це природний соціокультурний феномен, що дозволяє встановлювати та підтримувати оптимальний баланс особистих і суспільних/державних інтересів з метою належної реалізації прав і свобод людини. Є права і свободи, які притаманні/належать людині від її народження, а є такі права і свободи, які делеговані людині суспільством від імені держави. Основні, але не всі, права і свободи людини і громадянина закарбовані у відповідних приписах Конституції України.

Закон – це створені (написані) державою правила правових (прав і свобод) взаємин людей поміж собою і з державою, які містять в собі відповідні дозволи і заборони/обмеження та примуси у реалізації нею своїх прав і свобод з метою підтримання правового балансу існуючих інтересів. Закон може бути й неправовим в силу різних причин, умов та обставин його створення.

Законотворення – це специфічний вид діяльності спеціально створеного суспільством державного законодавчого органу (парламенту), який повинен діяти від імені більшості виборців та на задоволення їхніх потреб, інтересів, прав і свобод. На жаль, цей орган не завжди належним чином виконує свою основну функцію, що може призводити до непорозумінь і конфліктів між суспільством і державою.

Мати права і закони недостатньо для їх реалізації кожною людиною. Їх треба/бажано знати і виконувати/дотримуватися, що в реальному житті зробити не так легко і просто. Крім того, існує частина людей, яка має власне уявлення про свої права і свободи та не погоджується з тими правилами, що встановлені державою. Звідси виникають «правопорушення» різних видів і ступенів тяжкості за своїми наслідками, як для окремої людини, так і для окремих спільнот або суспільства/держави – в цілому.

Для забезпечення належної реалізації прав і свобод людини суспільство через органи державної влади та управління створює

спеціальні механізми та інструменти їх захисту, які об'єднані у правову систему. До них належать: а) органи забезпечення правового порядку – поліція, органи прикордонного і митного контролю, національної безпеки, досудового розслідування кримінальних правопорушень тощо); б) органи правосуддя – суди, прокуратура, адвокатура. До їх функцій і повноважень належить встановлення комунікаційно-інформаційних зв'язків з людиною і спільнотами. Неналежне виконання цих функцій і повноважень також призводить до непорозумінь і конфліктів як поміж окремими людьми та органами державної влади й управління, так і поміж спільнотами і державою – в цілому.

Важливим елементом підтримання оптимального правового порядку в країні є належний рівень обізнаності її громадян з чинним законодавством та діяльністю всієї правової системи держави.

Не зважаючи на те, що у статті 68 Конституції України міститься зобов'язуючий припис для кожної людини, яка проживає/перебуває в країні, неухильно додержуватися існуючих законів, а їх незнання не звільняє її від юридичної відповідальності – проблема належної обізнаності людиною своїх прав і свобод залишається актуальною весь час. Ця проблема може і повинна бути розв'язана єдиним шляхом – належною просвітницько-роз'яснювальною скоординованою і системною роботою як всіх органів державної влади та управління, так й інститутами громадянського суспільства і засобів масової інформації.

Закони, якими забезпечується реалізація прав і свобод людини можуть виконуватися лише за однієї умови: коли більшість членів суспільства (громадян держави) усвідомлюють та поважають їх роль і значення в особистому житті та добровільно всіляко намагаються виконувати встановлені правила співжиття. Примус – має бути крайньою/останньою формою впливу на поведінку людини, оскільки страх примусу/покарання завжди носить тимчасовий характер і тому є малоефективним у тривалій перспективі нашого життя. Так твориться морально-правова культура людини

і суспільства (https://lb.ua/blog/volodymyr_suschenko/645222_pravo_i_zakon_znati_i_povazhati_chi_lishe.html). – 2024. – 15.11).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Станіслав Ніколаєнко, голова парламентського комітету з науки і освіти 2002-2005 років, Міністр освіти і науки України 2005-2007 років

Круглий стіл чи камінь спотикання?

Реформування вищої школи триває з великим азартом з боку Міністерства освіти і науки. Ініціативи вилітають як овочі із міфічного рогу достатку грецької кози Амальтеї. Змінено порядок фінансування закладів вищої освіти, введено нову формулу розрахунків. Грошей у касах університетів не побільшало, зате проблем додалось. Особливо для гуманітарних, педагогічних університетів, які мають мало публікацій у міжнародних базах даних, не працюють з роботодавцями з реальної економіки, не мають можливостей вести дослідження. Не встигли університети цю формулу якось освоїти, вже і її змінюють...

Процес іде, грошей немає, а зміни тривають. Нікого не хвилюють повітряні тривоги, стреси, руйнування економіки тощо. Ні сіло, ні впало запустили процес грантового фінансування, виділення коштів окремому студентові для оплати частини навчання залежно від його результатів навчання. Міністерство забрало близько 400 мільйонів гривень із фінансування держзамовлення і спрямувало їх на гранти. Кошти з підготовки інженера-ядерника, будівельника, енергетика чи ливарника, фізика, зоотехніка, вчителя перетекли на підготовку психологів, правників, дизайнерів, маркетологів, економістів, фінансистів, ІТ-ців... У жодній країні Європейського Союзу такої чудасії немає, нічого вона доброго не дає, але як же без реформ жити.

Багато років керівники уряду твердили, що вони віддають пріоритет підготовці фахівців базових галузей, тих, хто мусить відбудувати зруйновану рашистами

економіку. Ось і підтримали. Наприклад, студенти НУБіП отримали грантів усього на суму 3,2 мільйона гривень, Дніпровської політехніки – лише на 1,6 мільйона гривень, Київського політехнічного інституту – 10,8 мільйона гривень. Для більшості університетів ці цифри мізерні. Кошторис КПП понад два мільярди гривень на рік, НУБіП України – 1,7 мільярда гривень. Бо за контрактне навчання ці колективи отримали грошей в кілька десятків разів більше. Що ж насправді відбулося? Кошти з «важких» технічних, інженерних, аграрних спеціальностей перетекли на гуманітарні, більшістю своєю в приватні заклади вищої освіти. При цьому значна частина аграрних, технічних, педагогічних університетів постраждала від зменшення держзамовлення. І цей процес буде, на жаль, нарощуватися. Тобто йде процес згортання підготовки кадрів для базових галузей держави.

Наступна ініціатива МОНу пов'язана зі зміною ст. 37 Закону України «Про вищу освіту» щодо функцій наглядових рад, зміни статусу університетів як бюджетних організацій, перехід їх в статус державних неприбуткових організацій. Лідирує тут Національний авіаційний інститут. Зголосився на це і Національний університет фізичного виховання і спорту України.

Ще три заклади вищої освіти – Західноукраїнський, Запорізький національні та Національний авіаційний інститут за рішенням уряду хочуть проекспериментувати з призначенням ректорів через рішення наглядових рад.

З якою метою це робиться. Цілей вбачаємо кілька. Перше. Реформатори хибно вважають, що знайшовши вуздечку на керівника університету, вони миттю виведуть ці науково-педагогічні колективи в європейські лідери. Тільки скільки вуздечку не мінняй, навіть оздоблюй її золотом, кінь швидше не побіжить, бо йому виявляється ще й вівса та сіна треба давати. Нагадаю, що бюджет солідного американського університету сягає до 30–40 мільярдів доларів, а заробітна плата професора вимірюється десятками тисяч доларів на місяць. Усі ж наші українські виші разом не мають й

1 мільярда доларів бюджету, а зарплата науково-педагогічні працівники коливаються в межах 15–20 тисяч гривень на місяць, тобто лише 500 доларів.

До речі, нагадаю, що Міністерство освіти і науки реалізувало грантовий проєкт щодо запровадження системи КРІ (key performance indicator – оцінка діяльності керівників закладів вищої освіти). На його розробку пішов не один мільйон бюджетних доларів. Результат поки досягнутий один – частина керівників університетів стали вести себе більш лояльно, навіть з острахом ставитися до керівництва міністерства. У пресі є інформація про відверті погрози «неслухняним» ректорам з боку кураторів вищої школи. Чого лише вартє звільнення ректора Одеської національної академії харчових технологій, ніби за ініціативи НАЗК, проте в суді НАЗК це не підтвердило. Але на роботі ректора так і не поновили...

Обговорення запропонованих змін у формі власності ЗВО, позбавлення їх статусу бюджетних установ, права науково-педагогічних колективів права впливати на призначення-звільнення керівників, передача цих функцій наглядовим радам – це пряме бажання окремих ділків перевести університети в стан корпорації, з наступною приватизацією, чи точніше «прихватизацією». І чи є у нас ще ті, хто вірить що університети перейдуть у власність колективів? Почнуть краще працювати, попливуть інвестиції? А якщо сюди додати нещодавні зміни до ст. 149 Земельного кодексу про безапеляційне право уряду вилучати землі у вишів, то все стає на свої місця. Також підтвердженням цих лихих намірів є пропозиції від уряду в Законі України «Про Державний бюджет України на 2025 рік» про зупинення заборони на приватизацію майна університетів в ст. 70 Закону України «Про вишу освіти». Правда, профільний Комітет парламенту вніс туди невелику правку – ця норма стосується лише тих закладів вищої освіти, що їх реформують. Але справедливим є запитання в громадськості – а кого в нас сьогодні не реформують? У пострадянських європейських країнах таких реформ не робили. Лише в Грузії таким шляхом пішли:

об'єднали, а потім приватизували два аграрних університети, а залишившись без кадрів терміново створили відповідний факультет у політехніці. Але базу і кадри втратили.

Глибокої критичної оцінки потребує запроваджена система вступу через т. з. широкий конкурс. Що насправді відбувається? Розподіл місць державного замовлення проходить не з урахуванням потреби галузей економіки, а чисто механічно, суб'єктивно, без усілякої логіки.

Ніхто до кінця з абітурієнтів точно не знає, куди він вступить, до якого вишу, якого міста. А практика роздачі бюджетних місць по кілька осіб на спеціальність в один університет взагалі є нетерпимою, бо не дає можливості по-справжньому організувати навчальний процес, сформувати повноцінні групи, кафедри.

Не буду відкривати великого секрету, коли скажу, що за останні роки, крім силових структур, жодне міністерство чи відомство, працедавці у формуванні державного замовлення не беруть участі. Позитивно можу тут лише згадати Міністерство аграрної політики та продовольства, яке з приходом нового очільника взялося формувати реальне держзамовлення.

Для доказовості наведу кілька прикладів. У поточному році до закладів вищої освіти вступило десь близько 245 тисяч студентів, з поміж-яких 65 тисяч осіб в магістратуру (на 15% менше до 2023 року). Через недосконалість системи широкого конкурсу 7,5 тисяч вступників відмовилися від бюджетних місць, які потім МОН намагалося перерозподілити для пільговиків. Абсурдність форми цього конкурсу підкреслює ситуація в медичних вишах. Де із 6284 місць державного замовлення не було заповнено 1822 місця (22%). А скільки потрібно сьогодні лікарів? Не менше 30 тисяч осіб. Відсутність фіксованого державного замовлення в педагогічних університетах привело до того, що при потребі, визначеній міжнародним дослідженням PISA в 2022 році третині від наявних 430 тисяч вчителів, на педагогічні спеціальності було рекомендовано лише 979 осіб, з них – лише 82 хіміки, 55 фізиків і 408 математиків...

І ще цікавий приклад. З 2015 року в спеціальності «Металургія» об'єднано 10 різних спеціальностей. Тоді ж на цю важливу для України галузь спрямували більше 500 бюджетних місць, які переважно навчалися в Дніпровському, Запорізькому та Криворізькому технічних університетах. І якщо число державних місць на металургію в цілому ніби збережено, але більшість абітурієнтів вступає не на чорну металургію, а на зубопротезне ливарство чи на ювелірне ливарство. При всій повазі до зубних техніків та ювелірів державі дуже потрібні сталь і чавун для зброї, машин, будівельних конструкцій. Унаслідок такої політики ця галузь під загрозою знищення. А єдина в Україні лабораторія обробки металів тиском в Державному університеті економіки і технологій під загрозою закриття.

Аналогічна ситуація і в агропромисловому комплексі, де в 2024 році різко скорочені обсяги державного замовлення на підготовку технологів тваринництва, спеціалістів рибного, лісового господарства. Як можна організувати навчальний процес, коли Подільський та Миколаївський аграрні університети отримали по 3–4 місця техніків тваринництва, а Полтавський, Білоцерківський та Житомирський аграрні університети в свою чергу отримали від 1 до 3 місць лісівників. Аналогічна картина і з розподілом державного замовлення зі спеціальності «Галузеве машинобудування», коли Київський національний університет технологій і дизайну, Державний університет залізничного транспорту, Одеська академія будівництва мають по 6–8 місць майбутніх машинобудівників. Контрактники не поспішають на ці спеціальності, а держава без них, як без рук.

Таких прикладів, на жаль, чимало. Аналізуючи ці всі кроки нашого уряду, освітянського штабу, приходимо до висновку, що потрібна серйозна корекція дій МОН в галузі вищої освіти, серйозний аналіз і діалог з професіоналами, роботодавцями.

У зв'язку із цим, Спілка ректорів закладів вищої освіти України 12 вересня після багатьох нарад прийняла рішення провести 28 листопада круглий стіл із згаданих проблем, а 1 листопада

робоча група визначила його порядок і зміст. До круглого столу доєдналася Національна академія педагогічних наук та освітянська профспілка. Про це повідомили і міністри освіти і науки, який схвально поставився до цієї ідеї. Та не встигли, як кажуть, висохнути чорнила, як правофлангові реформ в МОН забили тривогу, бо побачили загрозу публічної критики своїм хваленим грантовим проектам: терміново оголосили нараду із керівниками ЗВО та їх проректорами з поточних питань (формування бюджету, підсумки вступної кампанії, аналіз грантової програми тощо), призначивши її на 18 листопада.

Аналітики стверджують, що такої наради, та ще в режимі офлайн давненько не було. І такий крок міністерства потрібно було б вітати. Так не все так гладко в Данському королівстві. Паралельно пішов тиск (прохання) до голови Спілки скасувати круглий стіл, який, на думку чиновників міносвіти, утратив свою актуальність у зв'язку із оголошеною нарадою. Приведені попереду факти, аналіз ініційованих реформ свідчать, що згадані чиновники вирішили вкотре наполягати на своєму, продавити свою точку зору і не слухати тверезий голос критиків цих недолугих реформ, адже реформатори в Офісі Президента вже доповіли про успішний хід реформ, а тут виявляється все не зовсім так.

Тим більше у викладачів, студентів, професорів, керівників закладів вищої освіти, профспілок є про що сказати. Зокрема і про наміри «реформувати» середню освіту, коли через запровадження т. з. профільної освіти в старших класах існують наміри відкривати ліцеї лише при наявності не менше 50 учнів чи навіть 100 на одній паралелі.

Це приведе до того, що в більшості громад шкіл з повною середньою освітою просто не залишиться. А пропозиція голів громад залишити академічний профіль навіть з одним класом у старшій школі, який би дозволив сільським школярам продовжувати навчання в університетах, викликає неприйняття народних депутатів профільного комітету та керівництва МОН. Але ж життя вимагає іншого – збереження сільської школи.

Є темою для обговорення і можливе різке підвищення розміру плати за навчання. Про це нещодавно висловився один із апологетів реформ. Це впливає також і з введенням грантового фінансування та зменшення коштів на бюджетну освіту. З одного боку, ЗВО гостро потребують коштів, а з іншого – є вбивчі реалії: 40% українців живуть за межею бідності, а середня заробітна плата в Україні сягає 22 тисячі гривень (500 євро). При цьому в сільському господарстві вона набагато нижча. А вчительська платня – у межах 300 євро на місяць. Тому платити 3 тисячі євро (135 тисяч гривень) за навчання, як пропонує чиновник, є нереальним. До речі, посилятися, як це робить чиновник, на досвід Болгарії чи Румунії некоректно. У Софії вчитель отримує до 1200 євро на місяць. Тому треба добре думати, як тут діяти. Меч реформ мусимо кувати на наковальні необхідності, а не на власних забаганках.

До речі, відкритою є і проблема організації процесу вибору студентами індивідуальної освітньої траєкторії. Адже він потребує перебудови всього навчального процесу, переосмислення ролі викладача, допоміжного персоналу. Просто проголосити цю новацію мало, треба наповнити її реальним змістом. У більшості університетів лабораторії обладнані дорогим обладнанням на одну демонстрацію, під груповий підхід. А потрібно більше обладнання, робочих місць, підготовлених лаборантів тощо. Нові приміщення, робочі місця, комп'ютерна техніка, нові методики навчання. І тут МОН спільно зі Спілкою ректорів за підтримки міжнародних організацій могли б сприяти цьому інноваційному процесу.

Завершуючи цю статтю, вкотре нагадаю, що у Великій Хартії Європейських університетів 2020 року, до якої приєдналися і найкращі українські університети, задекларовані три фундаментальні принципи університетського життя. Це принцип незалежності в дослідницькій і викладацькій діяльності, принцип інтелектуальної і моральної свободи без політичного й економічного втручання влади. І, нарешті, третім принципом є те, що заклади вищої освіти – майданчик для вільних досліджень і дискусій, в основі яких лежить діалог та відмова від нетерпимості.

Недооцінювати, зневажати роль українських університетів у відбудові нашої держави, їхнього інтелектуального і патріотичного потенціалу є хибним шляхом. Інтегруючись до Європейського Союзу, українські університети не стоять остернь усіх процесів у вищій школі світу та Європи. Понад півтори сотні українських університетів, науково-дослідних організацій взяли участь у європейській програмі HORIZON EUROPE, отримавши загальне фінансування майже на два мільярда гривень на дослідження. За останні роки Україна реалізувала понад 300 проєктів у межах європейської програми Erasmus+, тисячі викладачів і студентів побували в європейських університетах.

Науково-педагогічна громадськість бажає допомогти Президентові, уряду, Збройним силам України в досягненні перемоги, зміцненні економіки та обороноздатності держави. Для досягнення цієї мети потрібен діалог, активна взаємодія для вироблення оптимальних шляхів подолання наявних проблем. Намагання оголосити українські виші, їхні колективи і керівників якимись гальмами «реформ», втягнути країну в руйнівні зміни, які не мають логіки і змісту, – це хибний шлях.

Роз'єднаність і протистояння, нарцисизм, зневага до свого національного, нерозуміння реального стану справ до добра не ведуть.

Потрібен діалог між представниками всіх гілок влади, у результаті якого і буде визначено подальший шлях нашої вищої школи, а отже, і всієї держави (https://lb.ua/blog/stanislaw_nikolaienko/645234_krugliy_stil_chi_kamin_spotikannya.html). – 2024. – 15.11).

Блог на сайті «Цензор.НТ»

Про автора: Павло Ковтонюк, заступник міністра охорони здоров'я України в 2016-2019 роках

Про скорочення автономії лікарень та переведення їх грошей до казначейської системи

Я з великою неохотою пишу цей пост і намагався до останнього цього не робити. Але,

на жаль, інші засоби для діалогу вичерпані. Здорові аргументи у цій дискусії не були спростовані. Тому викладаю свою позицію та аргументацію з цього питання публічно, щоб – незалежно від кінцевого рішення уряду та парламенту – усе було максимально прозоро.

Будьте зі мною, текст довгий, але коротко тут не виходить.

Ситуація.

Цьогоріч уряд, з ініціативи Міністерства фінансів, подав у проєкті бюджету на 2025 рік норму, яка зобов'язує усі державні та комунальні медичні заклади відкрити рахунки у Державному казначействі та перевести туди кошти, які вони отримують від держави, тобто Національної служби здоров'я.

Це – суттєве обмеження автономії лікарень, шкідливе і руйнівне для медицини. Воно ускладнить розвиток лікарень, вплине на мотивацію лікарів, підважить конкуренцію та якість, відверне приватний сектор від надання державних послуг.

У непублічних дискусіях прозвучало більш ніж достатньо переконливих аргументів не робити такий крок.

Активізувалися експерти, лікарні та медична громадськість. В результаті комітет з питань бюджету відхилив цю пропозицію, а тоді й Верховна Рада не проголосувала за неї у першому читанні бюджетного закону.

Але уряд іде наперекір позиції парламенту, медичної та експертної спільноти і знову подає цю норму у проєкті бюджету до другого читання.

У цьому пості я хочу викласти аргументи проти такого рішення публічно. Спробую проаналізувати цілі, які озвучує уряд та довести, що це рішення – не лише погане, але й не виправдане ні умовами воєнного стану, ні браком коштів, ні іншими мотивами.

Найперше: чому автономія лікарень така важлива?

Одним реченням: бо вона дає можливість розвивати лікарні та поліпшувати послуги для людей без великих додаткових державних витрат.

Не зайве, як мені здається, зважаючи на можливості нашої держави в умовах війни та особливо після неї.

Наше тоталітарне минуле (яким ми усі залишаємося до різної міри отруєні) залишило уявлення про те, що пряме державне керівництво закладами публічної сфери є нормою. Але так не є. Нормою у вільному суспільстві (а ми ведемо війну за шанс бути таким) є якраз незалежність людей та організацій – лікарень, університетів, шкіл, театрів та підприємств. А держава реалізує соціальні гарантії в основному через закупівлю у цих людей та організацій їхніх послуг або даючи підтримку їх споживачам.

Єдиною публічною сферою в Україні, якій вдалося вирватися із совка та перейти на таку модель, перейти у Європу, стала медична сфера у 2017-2020 роках. Ще раз: єдиною. Так, обмежену автономію після цього отримали також окремі заклади культури, ще більш обмежену – університети, але це навіть близько не те, що маємо у медицині, де тисячі публічних лікарень мають рівень свободи та правове регулювання, подібне до їхніх колег у країнах Євросоюзу.

Ця автономія призвела до неймовірного результату. Система почала ворухитися та розвиватися без значних вливань державних грошей. Ба більше, у відносних показниках ми фінансували медицину менше, порівняно з тією ж освітою – і водночас бачили у ній значно більш динамічний розвиток.

Причина – автономія провайдерів і перехід на закупівлю послуг. Визнання, що робота лікарів та медсестер – це послуга, і вона коштує грошей – була цивілізаційним стрибком для нас.

Медичні заклади перейшли з бюджетної сфери у сферу господарського права і почали працювати за тими ж правилами, що й бізнес, отримуючи державне замовлення на медичні послуги від Національної служби здоров'я.

Рівні правила гри дозволили і самому бізнесу приєднатися до НСЗУ (де ще в нас приватні заклади масово надають державні послуги?). Бізнес увійшов у конкуренцію з комунальними та державними поліклініками, лікарнями, центрами первинної допомоги. Це суттєво підвищило дружність до пацієнта – деякі комунальні заклади тепер на вигляд схожі на приватні (подивіться хоча би на Дитяча міська

поліклініка 6 Compass у Одесі чи Лікарня Святого Мартина у Мукачеві).

З'явилася альтернатива для пацієнтів та лікарів. Багато з них, до речі, відкрили сотні успішних приватних практик, надаючи при цьому безоплатні державні послуги (подивіться хоча би на Сімейна амбулаторія ВУЛИК – Львів, первинна допомога у «Garvis – Твоя територія здоров'я» у Дніпрі, Медичний центр «100% життя» Київ та багато інших).

Чи був би такий результат, якби держава просто додавала гроші – навіть великі – у стару систему?

Автономія лікарень (ще раз – норма у Європі, поки що диво – в Україні) не позбавляє проблем. Але вимагає інших, більш тонких, інструментів їхнього вирішення. Держава має вчитися уміло регулювати ринок, працювати зі стимулами для провайдерів та пацієнтів, бути вимогливим замовником медичних послуг, проводити якісний моніторинг та аналітику.

Це викликає страшенний дискомфорт. Хочеться за звичкою просто ударити кулаком по столу, втрутитися у роботу, дати команду по вертикалі, вручну підрегулювати потоки грошей або людей. Совкова отрута у нашій крові раз за разом змушує тягнутися по ці тупі важкі інструменти.

Але вони створюють лише ілюзію контролю та керованості. Наша держава об'єктивно не спроможна самостійно організувати та профінансувати усе, що вона наобіцяла людям. Коли вона береться до ручного управління, то управляє лише сегментом якоїсь сфери, а решта послуг надається або у приватному секторі або неформально, або не надається взагалі. Історично у медицині держава покривала лише близько половини необхідних витрат на послуги та ліки, решту люди знаходили або за кеш, або у приватному секторі, або взагалі відмовлялися від лікування.

Чим жорсткіше держава контролює провайдерів послуг, чим менше у них свободи в управлінні, розвитку, залученні грошей – тим менше там ініціативи, пошуку нестандартних рішень, бажання допомогти людям, а не просто догодити начальнику.

Тотальний контроль – це наркотик для управлінця. Знімає тривогу, помагає не бачити погане навколо. Але погіршує життя людям навколо і веде лише до деградації.

Тепер повернімося до переведення лікарень на казначейські рахунки. Це саме ніщо інше, як створення ілюзії контролю.

Уряд мотивує цей крок трьома аргументами.

1. Лікарні, ніби-то, неефективно використовують кошти. У них на банківських рахунках лежать великі залишки.

2. Казначейська система нічим не гірша за банки. Лікарні і далі зможуть використовувати свої гроші вільно, ніякого втручання у автономію не буде.

3. Міністерству фінансів в умовах війни потрібна ліквідність (вільні кошти, якими можна користуватися) у казначейській системі.

4. Це тимчасово.

Четвертий аргумент відкидаємо одразу. Купа невіршуваних тепер проблем колись народилися як тимчасові рішення. Тут і обов'язок місцевої влади оплачувати комуналку лікарням, і «пілотний проєкт» для НАМН, і багато чого іншого.

У публічній площині уряд найбільше апелює до першого та другого аргументів. Хоча вони насправі суперечать один одному.

Якщо казначейська система нічим не відрізняється від банків, то навіщо на неї переводити лікарні силоміць? І якщо тримання грошей на казначейських рахунках ніяк не вплине на фінансову незалежність, то як це вирішує питання з ніби-то неефективним використанням грошей?

Те, що ці тези не тримаються купи, свідчить, що вони не є справжніми мотивами. Єдиною серйозною причиною я вважаю третю – збільшення грошової маси у казначейській системі за рахунок медичної сфери. До цього я повернуся згодом, а поки що коротко поясню про «залишки» на рахунках.

Мінфін не раз заявляв, що лікарні регулярно звітують про великі «залишки» на своїх рахунках. Остання озвучена цифра – 22 мільярди гривень. Це ніби-то свідчить про «нецільове» та «неефективне» використання

грошей Національної служби здоров'я, себто держави.

Пояснюю, що не так з цими тезами.

1. Лікарні звітують про гроші, які залишаються на їхніх рахунках після усіх видатків станом на перше число місяця. Це не значить, що після першого числа вони не будуть витрачені, скажімо, на зарплати чи ліки. Загальна цифра нічого не говорить нам про те, чи надлишкові це гроші, чи ні.

2. У абсолютної більшості лікарень на рахунках лежать невеликі суми. Проста арифметика на серветці: ділимо ці мільярди на 5 138 провайдерів у системі. Отримуємо близько 4 мільйонів – копійчані гроші у перерахунку на одну лікарню.

3. Завдяки відкритим даним НСЗУ ми можемо знати докладно: більшість лікарень тримають на рахунках невеликі суми, які не перебільшують видатків на 1-2 місяці своєї роботи. І це логічно. Ми ж не будемо очікувати, що директор буде тримати на поточному рахунку нуль?

4. Медичні заклади тримають на рахунках не тільки гроші НСЗУ. Там є ще доходи від донорів, місцевих програм, грантів, платних послуг, участі у дослідженнях та інших джерел.

5. Чи є у когось справді надмірні залишки? Так. Таких грошей близько 4 мільярдів. 90% з них накопичені на рахунках лікарень прифронтових областей або окупованих територій. Наприклад, Донецький центр екстреної допомоги має грошей на 23 місяці роботи. Бахмутська лікарня, адміністрація якої була релокована на Київщину – на 14 місяців. Маріупольський центр первинної допомоги, який досі існує як юридична особа – на 29 місяців.

Підсумок: проблема з неефективним використанням коштів усіма лікарнями – надумана. Є проблема з коштами на рахунках закладів прифронтових та окупованих територій. Чому вони там є – можна обговорити окремо. Питання про те, що робити з цією проблемою, я залишу уповноваженим на це інституціям.

Але до чого тут примус усіх лікарень тримати кошти у казначействі?

Тому перейдімо до головного аргументу: Мінфіну потрібні гроші у казначейській системі. Усі публічні сфери – там, медична – ні. Все просто.

Але тут на Мінфін чекає розчарування, бо реальної додаткової ліквідності – тобто вільних коштів, які можна тимчасово перекинути на інші видатки – він не отримає, і ось чому.

По-перше, як я говорив вище, справді вільних коштів у лікарнях – дуже мало. Ідеться про кошти, які справді «лежать», а не обертаються на рахунках.

Ба більше, після примусового переведення до казначейства їх не залишиться там взагалі. Будь-який притомний керівник лікарні зробить так: виконає вимогу уряду і відкриє для грошей НСЗУ рахунок у казначействі. А для усіх інших доходів буде мати рахунок у банку. Для середньої лікарні НСЗУ покриває лише базовий рівень зарплат і невелику кількість ліків та витратних матеріалів. Ці гроші, щойно надійдуть до лікарні, будуть одразу витрачені, не затримуючись на рахунках. Результат: нуль вільної ліквідності, зате ілюзія «ефективного і цільового використання».

Насправді ж решту видатків лікарень – на додаткові виплати персоналу, розвиток, більше ліків та витратних матеріалів, обслуговування дорогої апаратури – заклади і далі будуть залучати окремо, але розмішувати у банках. Там же вони будуть тримати і «залишки», якщо ті утворяться.

Тож що буде далі, коли Мінфін побачить таку картину? Я не здивуюся, що уже за рік він захоче і ці рахунки мати під своїм контролем.

Чого досягне уряд? Буде контролювати свої гроші, які покриватимуть десь половину видатків лікарень. Усі інші доходи закладів підуть у тінь, або будуть надходити через квазі-благодійні фонди (як-от той, що у лікарні «Охматдит», пригадуєте?) або просто ніяк не будуть надходити, а просто стануть проблемою пацієнтів, як це було завжди.

Хирлява довіра до співпраці з державою, яка от-от щойно почала зароджуватися на ринку медичних послуг, швидко всохне. Хто буде співпрацювати з державою, яка, виправдовуючись воєнним станом та браком

коштів змушує тримати гроші у неї, а в цей час роздає населенню чергову «тисячу», витрачаючи на це десятки мільярдів?

Публічні заклади знову де-факто стануть бюджетними, конкуренція з приватним сектором втратить сенс.

Надивившись на це все, і сам приватний сектор буде потихеньку виходити із системи НСЗУ, а нові гравці – не будуть заходити. Іноземні інвестори у проекти державно-приватного партнерства – наприклад будівництва нових лікарень – теж зроблять свої висновки.

І ми поступово повернемося у теплий і затишний совок (https://censor.net/ua/blogs/3519635/natsonalna_slujba_zdorovya). – 2024. – 12.11).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Сергій Звягінцев, в.о. Голови Державної митної служби України

Куди оцінка Єврокомісії спрямовує реформу української митниці?

Митна сфера та оборонна політика – саме у цих напрямках Єврокомісія відзначила найвищий прогрес України у виконанні євроінтеграційних зобов'язань. Завдяки цьому Україна загалом отримала високу оцінку з-поміж інших кандидатів на вступ до ЄС.

У своєму Висновку Ukraine Report 2024 – European Commission щодо заявки України на членство в Європейському Союзі Єврокомісія констатує, що Україна має хороший рівень підготовки щодо Митного союзу і досягла значного прогресу в цьому напрямку.

Якщо згадати, що Європейський Союз задумувався першочергово саме як Митний союз між державами, стає зрозумілим, чому митна сфера є предметом особливої уваги та прискіпливої оцінки при прагненні країни долучитися до ЄС. Усі держави-члени Союзу дотримуються однакових митних правил і процедур. Це вимагає узгодження законодавства, а також належного правозастосування та сумісництва електронного митного середовища.

Цьогоріч українська митниця вкотре підтвердила своє прагнення бути у Митному співтоваристві і свою спроможність дотримуватись кращих практик у митній сфері. Так, Україна показала найвищий рівень прогресу за розділом «Митний союз» порівняно з іншими країнами – кандидатами на вступ до ЄС.

Які саме досягнення впевнено наближають Україну до Євросоюзу і у чому держава має підтримати зусилля митниці?

Гармонізація митного законодавства

Одним із вирішальних чинників для позитивної оцінки у митній сфері став прогрес у адаптації Митного кодексу України з Митним кодексом ЄС. Це справедливий висновок з огляду на те, що Україна запровадила фундаментальні зміни до вітчизняного Митного кодексу і активно працює над новим Митним кодексом, повністю базованим на нормах ЄС.

Зокрема, Закон України №3926-ІХ наближає нашу країну до повного застосування митного законодавства ЄС і дозволяє бізнесу адаптуватися до оновлених правил у сфері зовнішньоекономічної діяльності та здійснити «м'який» перехід від чинного до нового Митного кодексу України.

Цифровізація

Також Єврокомісія позитивно оцінила розробку митницею ІТ-систем, необхідних для вступу до ЄС. Затверджений у лютому 2024 року Стратегічний план цифровізації Держмитслужби на 2024-2026 роки передбачає чіткі заходи щодо впровадження ІТ рішень для подальшої цифровізації митної сфери в Україні і майбутньої їх інтеграції із системами ЄС.

Відтак, на крок ближчими до Євросоюзу нас зробили розроблені митною службою у 2024 році нові національні ІТ-системи, такі як Система по роботі з рішеннями митних органів і Централізована система митного оформлення, а також робота над розробкою нової автоматизованої системи управління ризиками на основі Багаторічного стратегічного плану електронної митниці ЄС (MASP-C).

На майбутнє Україні рекомендують виділити достатні людські та фінансові ресурси для забезпечення подальшої реалізації Стратегічного плану.

Спрощення для бізнесу

Також позитивно Єврокомісія відзначила розширення використання Україною процедури спільного транзиту, зокрема, перехід у квітні 2024 року на застосування NCTS Фаза 5 у числі перших серед інших країн – учасниць Конвенції про процедуру спільного транзиту.

Зараз українська митниця надає допомогу колегам із інших країн у проведенні тестів на відповідність для запровадження ними оновленої версії.

Схвально Єврокомісія оцінила і суттєве зростання кількості авторизованих економічних операторів – авторизації АЕО надано вже 65 українським підприємствам. Водночас, як фактор, що поки обмежує можливості у переговорах з ЄС щодо взаємного визнання АЕО, було названо те, що лише дві з цих компаній отримали сертифікат безпеки (АЕО-Б). Тож робота в цьому напрямку продовжується. До речі, станом на зараз маємо вже 3 таких підприємства.

Боротьба з контрабандою товарів і корупцією та роль у цьому міжнародної співпраці

Окремим пунктом виконання євроінтеграційних зобов'язань Єврокомісія відзначила запровадження Україною кримінальної відповідальності за контрабанду товарів у великих розмірах. У той же час наголосила на необхідності наділення саме митного органу достатніми повноваженнями для безпосередньої участі у зборі оперативної інформації та досудовому розслідуванні у справах про товарну контрабанду.

Таку позицію розділяють й інші партнери України – Міжнародний валютний фонд, Всесвітня митна організація і представники оціночних місій Митно-прикордонної служби США.

Також Європейське співтовариство підтвердило, що зусилля української митниці призвели до покращень у боротьбі з корупцією на кордоні. А запроваджений автоматизований обмін митною інформацією на українсько-молдовському кордоні підвищив прозорість транскордонних переміщень. Серед інших заходів взаємодії з сусідніми країнами

Єврокомісія відзначила також проведення переговорів між Україною і Польщею та досягнення двосторонньої угоди про спільний контроль у пунктах пропуску.

На ці аспекти не даремно звернули увагу при наданні оцінки, адже механізм обміну попередньою митною інформацією є дієвим антикорупційним заходом – отримання інформації в режимі реального часу від країни експортера фактично нівелює будь-які маніпуляції безпосередньо в пункті пропуску при ввезенні товарів в Україну. Разом із тим це значною мірою впливає на надходження до державного бюджету та знижує навантаження на інститут взаємної адміністративної допомоги в митній справі.

Пріоритети на наступний рік

Таким чином, українська митниця рухається у вірному напрямку і пріоритетами на період до наступної оцінки залишається робота над подальшою реалізацією вже початих ініціатив:

- законодавчий напрямок: впровадження останніх поправок до Митного кодексу та завершення розробки та прийняття нового Митного кодексу, узгодженого з Митним кодексом ЄС;

- подальша реалізація Стратегічного плану цифровізації митної служби та розширення поточної фази 5 NCTS до фази 6 NCTS;

- покращення інституційної спроможності митної служби шляхом наділення митниці повноваженнями на здійснення оперативно-розшукової діяльності і слідства, а також впровадження компетентнісного підходу до управління персоналом в основні кадрові процеси (відбір, оцінка ефективності, підвищення кваліфікації та навчання) (https://censor.net/ua/blogs/3520149/progres_ukrani_u_vikonann_vrontegratsiyinih_zobovyazan). – 2024. – 15.11).

Блог на сайті «Освіта»

По автора: Сергій Захарін, державний секретар Міністерства освіти і науки України (2021–2023), доктор економічних наук, професор.26.

Проект освітнього бюджету – 2025: аналізуємо прочитане і почуте

Триває запекла політична боротьба за параметри державного бюджету на 2025 рік. Жвава дискусія ведеться і про видатки на освіту.

У проєкті Державного бюджету України на 2025 рік видатки на освіту (державний бюджет із трансфертами) заплановані в обсязі 169,3 млрд гривень.

Ось ключові показники:

на виплату заробітної плати педагогічним працівникам закладів загальної середньої освіти (через механізм освітньої субвенції) – 103,2 млрд гривень (на рівні 2024 року);

на підготовку фахівців закладами фахової передвищої та вищої освіти на умовах державного замовлення та надання державних грантів на здобуття вищої освіти – 28,0 млрд гривень;

на забезпечення харчуванням учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти – 2,9 млрд гривень (у пояснювальній записці до законопроекту вказано, що ці кошти надійдуть до державного бюджету після коригування положень Угоди між Україною та Європейською Комісією «Підтримка швидкого відновлення України»);

на забезпечення у повному обсязі підручниками учнів та педагогічних працівників восьмих класів, а також учнів з особливими освітніми потребами – 1,4 млрд гривень;

для надання державної підтримки у здобутті освіти особам з особливими освітніми потребами – 305 млн гривень (на рівні 2024 року);

на відновлення зруйнованих / пошкоджених закладів вищої та фахової передвищої освіти враховано майже 324 млн гривень;

забезпечення здобуття професійної (професійно-технічної) освіти за професіями загальнодержавного значення, які будуть необхідні для повоєнного відновлення економіки – 200 млн гривень;

на навчання вчителів викладання за новими методиками Нової української школи – 150 млн гривень;

видатки Фонду Президента України з підтримки освіти, науки та спорту на

продовження навчання молоді за програмами підготовки магістрів у провідних іноземних закладах вищої освіти, а також на заохочення молоді за досягнення в освітній діяльності – 33 млн гривень;

на оплату послуг з підвищення кваліфікації фахівців окремих галузей економіки та працівників бюджетної сфери на конкурсних засадах – 46,6 млн гривень (це кошти передбачається спрямувати до МОН, яке є єдиним державним замовником);

надання освітніх послуг Школою Супергероїв дітям, що перебувають на довготривалому лікуванні у закладах охорони здоров'я, зокрема і на відкриття у 2025 році нових освітніх центрів – 37,4 млн гривень;

для розширення діяльності Міжнародної української школи та охоплення освітніми послугами більшої кількості українських дітей за кордоном – 12,6 млн гривень.

Матеріали проєкту бюджету-2025, у тому числі і щодо освітніх видатків, розміщені на сайті Верховної Ради України.

Впало в очі, що планова абсолютна сума видатків на освіту у 2025 році порівняно з попереднім роком зменшена приблизно на 4%. Це пов'язано, вочевидь, із надзвичайним дефіцитом державних фінансів.

Про планові видатки на зарплату вчителям слід сказати окремо.

Як уже неодноразово повідомлялося, загальний абсолютний прогнозований обсяг видатків майже не змінився (103 млрд гривень).

Але теоретично фактичний середній обсяг заробітної плати вчителя має трішечки вирости. Це може статися завдяки вивільненню частини педагогічних працівників і скороченню вакансій, що є логічним наслідком зниження педагогічного навантаження. У свою чергу, зниження навантаження пояснюється суттєвим зменшенням учнівського контингенту.

Спробую пояснити ще раз. У 2024/25 навчальному році кількість учнів значно зменшилася. Очікується, що у 2025/26 навчальному році ця кількість знову зменшиться. Відтак, має бути зменшений і плановий обсяг годин, а значить – і вчительських ставок. А тому можна припустити, що загальний

обсяг видатків (який майже не змінився) буде розподілений на меншу кількість заповнених вакансій – це приведе до того, що на одну ставку «припадатиме» більше грошей.

Щоправда, радіти з цього приводу не можна. Як мінімум – із трьох причин.

По-перше, підвищення зарплати, про яке ми можемо зараз говорити лише теоретично, буде дуже невеличким, і, скоріш за все, у відносному розмірі не перевищуватиме відсоток інфляції. Іншими словами, реальна заробітна плата – унаслідок дії ефекту так званого «інфляційного податку» – неодмінно зменшиться.

По-друге, скорочення учнівського контингенту, вочевидь, призведе до звуження освітньої системи, включаючи і її інституційну інфраструктуру. Виникатимуть складнощі у функціонуванні інститутів підвищення кваліфікації вчителів, закладів позашкільної освіти, різноманітних методичних центрів тощо. Подолання цих складнощів – непросте завдання, з яким мають впоратися наявні освітні управління...

По-третє, невпинно падає престижність педагогічної професії. У молодого фахівця, навіть сумлінного, майже відсутня мотивація працювати в школі. Програми соціальної підтримки вчителів повністю скорочені.

Водночас, станом на зараз ще зарано робити висновки про очікувані фінансові контури функціонування освітньої системи у 2025 році.

Варто пам'ятати, що так званий «освітній бюджет» складається не лише з видатків державного бюджету. Кошти державного бюджету – лише частина так званого «освітнього бюджету». Не секрет, що заклади освіти фінансуються і за рахунок коштів державного бюджету, і за рахунок коштів місцевих бюджетів, і за рахунок багатьох інших джерел.

Засновниками більшості закладів освіти (в основному, закладів середньої, позашкільної, спеціальної, дошкільної та професійної освіти) є місцеві органи влади. Відповідно, основним каналом фінансування функціонування цих закладів є місцеві бюджети. Окрім того, за рахунок місцевих бюджетів фінансуються і окремі заклади вищої освіти.

Відповідно, наразі неможливо визначити, яка запланована на 2025 рік сума бюджетних призначень задля фінансування освітньої системи, оскільки станом на сьогодні ми не знаємо, який обсяг коштів буде виділено на освіту в місцевих бюджетах.

Окремі заклади освіти державної та комунальної форм власності фінансуються не лише за рахунок бюджетів різного рівня, а також за рахунок надання платних послуг. Приміром, заклади вищої та фахової передвищої освіти можуть надавати освітні послуги на основі контрактів, тобто за рахунок юридичних та фізичних осіб.

Варто також мати на увазі, що є заклади освіти приватної форми власності – їхня діяльність фінансується за рахунок засновників, приватних інвесторів, а також коштів юридичних і фізичних осіб.

Окремі заклади освіти, окрім того, здійснюють не лише освітню діяльність, а і багато інших. Відповідно, вони можуть отримувати доходи не тільки за статтею «Освіта» («Освітня діяльність»), а й за іншими статтями.

Окрім того, окремі юридичні та фізичні особи для підтримки фінансової спроможності закладів освіти можуть робити добровільні благодійні внески. Така практика є в усіх країнах, і Україна – не виняток. Приміром, соціальні партнери (роботодавці) можуть фінансувати певні проекти, які передбачають підготовку або підвищення кваліфікації дефіцитних кадрів.

Дискусії з приводу «освітнього бюджету» на 2025 рік тривають. Інколи деякі деталі цих дискусій стають відомі широкій громадськості. На жаль, є невтішні новини. Сергій Бабак, голова парламентського Комітету з питань освіти, науки та інновацій, зробив сенсаційну заяву: представники Міністерства освіти і науки не відвідують засідання Бюджетного комітету і робочих груп з державного бюджету 2025 року.

Пряма мова: «І разом з цим, коли Комітет буквально вигризає додаткові кошти в проєкті Бюджету-2025 (дякую Міністерству фінансів і Бюджетному Комітету за конструктив і

підтримку), МОН навіть не приходять на засідання Бюджетного Комітету і робочих груп по бюджету. А там і додаткові кошти на підручники, апробацію і інтерактивні додатки. Трішки сумно. Складається враження, що якісні підручники і гроші на це в Бюджеті потрібні тільки Верховній Раді».

Обурення Сергія Бабака зрозуміти неважко. Якщо представники профільного Міністерства не беруть участь у роботі із «супроводження» проекту державного бюджету – відповідно, немає жодної надії, що плановий обсяг видатків на освіту під час доопрацювання законопроекту буде збільшено.

Ця ситуація виглядає огидно з огляду і на те, що Міністерство освіти і науки є одним із небагатьох, у якому за традицією є окремий заступник Міністра, що відповідає за фінанси. В апараті Міністерства є кілька потужних підрозділів, які опікуються виключно питаннями організації фінансування. Так склалося історично: МОН відповідно до закріплених повноважень адмініструє освітню субвенцію, і з певними припущеннями можна стверджувати, що де-факто виконує казначейську функцію. Окрім того, МОН здійснює фінансування переважної більшості державних закладів освіти.

Можливо, очільники МОН відчувають, що їхнього красномовства не вистачить, аби добитися збільшення видатків на освіту. Але, на мій погляд, це не є достатньою причиною ігнорувати парламентські традиції та процедури. Тим більше, Сергій Бабак чітко вказує на можливість «вигризання» додаткових коштів. На засіданнях парламентських комітетів, як мінімум, можна і потрібно говорити про ключові освітні проблеми, тим самим переконуючи депутатів у необхідності їхнього вирішення.

І наостанок – деякі суб'єктивні спостереження пересічного освітянина.

У вищій ланці освітнього управління досить багато примітивного політиканства і дешевих маніпуляцій. Як наслідок – створюється купа зайвого інформаційного шуму, а інколи – і інформаційного лайна. Це реально заважає продуктивній роботі.

Цитата: «Ситуація із зарплатами у освітній сфері критична, але влада навіть не рухається в напрямку, аби це виправити. Так, економіка України росте дуже повільно, ковідна криза, ріст цін на газ, грошей немає, але ви – «тримайтеся»... Можливо, у проекті держбюджету-2022 є більш точкові видатки, які, однак, за умов ефективного застосування можуть дати потужний поштовх освітнім реформам? Не схоже. Схоже радше на те, що чинній команді відчайдушно бракує фокусу і бачення, куди ж має рухатися освіта і що для цього треба робити, у тому числі – в плануванні фінансів. <...> У освіті проблеми з усіх боків – освітнє середовище застаріле, некомфортне, а інколи взагалі небезпечне. Підручники неякісні, бібліотеки не поповнюються, техніки і навчального обладнання не вистачає, про зарплати вже йшлося вище... За що хапатися, куди докласти наших з вами бюджетних грошей, аби якомога ефективніше вирішити проблеми?».

Цей текст у 2021 році написала народна депутатка України Інна Совсун, яка в деяких колах вважається освітньою експерткою.

А ось інша її цитата: «У комбінації з некомпетентним та неефективним керівництвом Міносвіти і тихим саботажем освітніх реформ на українську освіту очікує стагнація. Закладена сума на зарплати вчителів зросла менше, ніж на 8%. Цього недостатньо навіть, щоб компенсувати щорічне зростання окладів тарифної сітки – двічі на рік приблизно по 5% кожне...».

У бюджеті на 2022 рік передбачалося суттєве зростання освітніх видатків за всіма статтями, включаючи і підвищення заробітної плати. До того ж майже на 20% (а не на 8%, як стверджує «експертка»). Незважаючи на це, протягом 2020–2023 років Інна Совсун виступала на різних майданчиках, у тому числі за участі міжнародних партнерів, тиражуючи словоблуд про «некомпетентне та неефективне керівництво Міносвіти». А от зараз, коли немає жодного зростання, ця «експертка» з якогось дива мовчить. Не виключено, що зменшення освітніх видатків вона вважає для освітньої системи благом.

Скоріш за все, оцінки експертів та експерток рівня Совсун залежать не від реального стану

речей, а виключно від власних політичних уподобань до керівника профільного міністерства. Якщо такі «оцінювачі» у своєму вузькому колі вирішили, що міністр «свій» (навіть якщо за його керівництва ігноруються засідання парламентських комітетів) – тоді всі дії і рішення такого урядовця або вихваляються, або як мінімум не критикуються. Якщо ж ця купка пристала до думки, що міністр «чужий» – на нього щедро виливають смердюче інформаційне лайно, незважаючи на реальні здобутки і результати.

Нормальний рівень заробітної плати, престижність педагогічної праці, розвиток освітньої системи, педагогічна наука, добробут освітян – всі ці теми для «освітніх експертів» та «освітніх експерток» такого штибу насправді геть зовсім не важливі.

P.S. У цій статті відображено лише позицію автора. Висновки та фактичні твердження, наведені у цій статті, не відображають позиції державних органів, установ, організацій (<https://osvita.ua/blogs/93460/>). – 2024. – 06.11).

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ
№ 20 (284) 2024**

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів
Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»
Ідентифікатор медіа R30-01101

Редактори:
А. Берегельська, Я. Маленко

Комп'ютерна верстка:
Н. Крапіва

Підп. до друку 15.11.2024
Формат 60x90/8. Обл.-вид. арк. 3,34.
Наклад 21 пр.

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3
siaz2014@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта
видавничої справи до Державного реєстру видавців,
виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 7871 від 28.06.2023 р.